

An oil painting of a man in a blue vest holding a woman's head, with a large white text overlay 'COM PASSION' and a blue box containing 'EXPO 31/01 - 31/08'. The painting is a close-up, focusing on the man's face and the woman's head. The man has a somber expression, looking down at the woman. The woman's face is partially obscured by the man's hands. The background is dark and indistinct. The text 'COM PASSION' is written in large, white, sans-serif capital letters across the bottom half of the image. Above it, on the right, is a blue rectangular box with the word 'EXPO' in white, followed by the dates '31/01 - 31/08' in white.

31/01 – 31/08

COMPASSION

INHOUD

Voorwoord	3
Compassion	5
Woorden doen ertoe – Vragen en discussies	6
Intro	
De werken van barmhartigheid in eigentijdse beelden	8
Medeleven: voor mede-mensen? Of voor alle levende wezens?	9
Focus	
Wetenschap: voortschrijdend inzicht	11
De mens boven of naast andere wezens?	12
Mensen, dieren, planten	13
Hoe helpen in de praktijk?	15
Hoe anderen helpen?	16
Het ontbreken van barmhartigheid	27
Geld doneren	28
Aalmoezen uit nood of door eigen keuze	34
Eten en drinken	38
Bemiddelaars	41
Een broze reddingsboei	44
Goede doelen in de schijnwerpers	45
Is de ene hulp 'beter' dan de andere?	46
Hoe help je iemand die vastzit in een (figuurlijke) put?	
Weldoeners	48
Waarom helpen we anderen?	53
Protest als hulp	54
Je hemel verdienen	56
De weging van de goede daden in het oude Egypte	59
Geven leidt naar verlossing	60
Piëta	64
Wie zijn goede voorbeelden?	67
Deugden in persoon	68
De medelevende boeddha	71
Goddelijk, heilig	72
Gewone mensen	76
'Een barmhartige Samaritaan'	78
Wat inspireert ons?	83
Welke bronnen oefenen gezag uit?	
Quotes	92
Verklaringen van de rechten... van de mens, dier, planeet	94
Straatinterviews	97
Film Lieve Blanquaert	
Schoolproject	
Mantel der liefde	99
COLOFON	100
FOTOCREDITS	102

Voorwoord

Beste lezer,

Deze publicatie bundelt alle inleidende en duidende teksten, evenals de objectbeschrijvingen van de tentoonstelling *Compassion* (MAS | Museum aan de Stroom, 31 januari – 31 augustus 2025).

Het MAS wil met deze uitgave de opgebouwde kennis uit dit onderzoeksproject delen met een zo breed mogelijk publiek. De publicatie kan daarom dienen ter voorbereiding of nabespreking van een bezoek aan de tentoonstelling, maar is ook los daarvan waardevol, zelfs nadat de expo is afgelopen.

De tentoonstelling vertrekt vanuit het idee dat medeleven met het lijden en de noden van anderen een universeel fenomeen is. Dit geldt zowel voor mensen als voor dieren en is het resultaat van een neurobiologisch proces dat zich over miljoenen jaren heeft ontwikkeld. *Compassion* richt zich op de manier waarop dit biologisch gegeven vorm heeft gekregen binnen verschillende culturen en belicht dit aan de hand van kunstwerken van grote meesters, decoratieve en rituele objecten, en soms ook gebruiksvoorwerpen.

De expo is opgebouwd rond vier kernvragen:

Wat doen mensen om anderen te helpen?

Waarom helpen ze – wat is hun drijfveer?

Wie dient als inspiratiebron of voorbeeld?

Op welke ideeën of overtuigingen baseren mensen hun kijk op medeleven?

Compassion is een ethisch thema en roept veel (maatschappelijk) debat en emotie op. Dit vormt de rode draad doorheen de expo.

Veel leesplezier!

Het MAS-team

COM PASSION

Mensen zijn complexe wezens, met veel verschillende en tegenstrijdige eigenschappen. Eén daarvan is dat we medeleven kunnen voelen en laten zien. Dat we andere mensen willen helpen. Dat zien we over alle tijden, culturen en levensbeschouwingen. Het is een gedrag maar ook een doelstelling en een waarde. De 'gouden regel' zegt: behandel anderen zoals je zelf behandeld wil worden.

Hoe tonen wij ons medeleven? Wat drijft ons om dit te doen? Wie beschouwen we als goede voorbeelden? Welke ideeën of visies inspireren ons om solidair te zijn? En wat als de opvattingen over medeleven en helpen botsen? Als de idealen onhaalbaar zijn?

De expo *Compassion* belicht onze behoefte en ons streven om anderen te helpen. Je ontdekt kunst van vroeger en nu die dat in beeld brengt, net als sierstukken en gebruiksvoorwerpen. Je maakt kennis met muziek en verhalen over het thema. En met hedendaagse kunst die tot nadenken stemt. Want medeleven is niet altijd vanzelfsprekend.

Vragen en discussies

Compassion toont voorwerpen uit verschillende tijden en culturen. De maatschappelijke vragen en discussies over het thema lopen als een rode draad door de tentoonstelling. Want die vragen en discussies zijn er volop.

Voorkomen | verhelpen? - Onvoorwaardelijk | voorwaardelijk? - Religieus | niet-religieus geïnspireerd? -
 Bovennatuurlijk | menselijk? - Wederkerig | belangeloos? - Discreet | publiekelijk? -
 Individuele keuze | groepsdruk? - Vrije wil | verplichting? - Delen | herverdelen? - Ideaal | realiteit? -
 Superioriteit | gelijkwaardigheid? - Nabije | mondiale solidariteit? - Noodhulp | structurele hulp? -
 Instinct | ethiek? - Het beoogde doel | de manier waarop? - Deze generatie | volgende generaties? -
 Hier en nu | de toekomst? - Liefdadigheid | rechtvaardigheid? - Betutteling | zorg? -
 Eigen schuld | (nood)lot? - Antropocentrisch | ecocentrisch? - Individualistisch | collectief?

Bij een aantal objecten vind je een vraag, herkenbaar aan dit groene bordje.

Denk en discussieer gerust mee.

Bij een aantal objecten vind je een QR-code:
 scan ze met je GSM en luister naar verhalen, getuigenissen en muziek.

Woorden doen ertoe

Het woord *compassion* komt van het Latijn. Het betekent letterlijk 'mee-lijden'. We voelen mee met anderen. We verbinden dat gevoel al dan niet met 'helpen'.

In alle talen brengen mensen dat gevoel en die hulp onder woorden. Veel woorden zijn emotioneel geladen. Ze dekken diverse ladingen. Wie ze gebruikt, drukt er vaak een persoonlijke visie of een standpunt mee uit over medelijden en hulpverlening. In deze tentoonstelling gebruiken we verschillende van deze woorden, zonder een standpunt in te nemen.

De werken van barmhartigheid in eigentijdse beelden

Fotograaf Stephan Vanfleteren legde de essentie van de acht werken vast in eigentijdse stillevenen.

Zijn beeldtaal tilt rituelen en taferelen op naar een universeel niveau van mededogen, genade en ontferming. Niet de daad van barmhartigheid zelf staat hier centraal, maar de persoonlijke en intieme relatie met de lijdende mens en met de leefomgeving.

Misericordia

Stephan Vanfleteren, 2024

Foto op papier

MAS, Antwerpen - MAS.0527

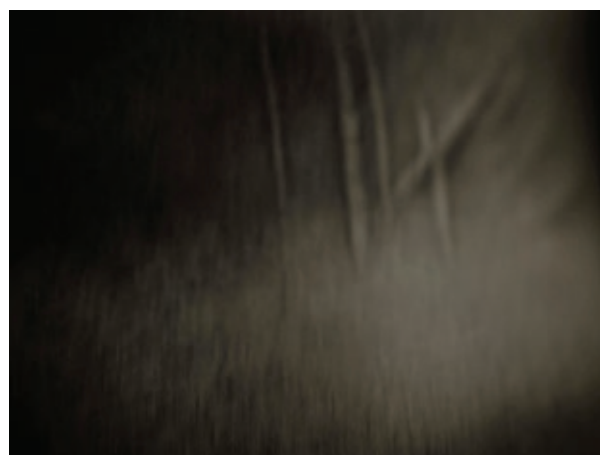
- I. Hongerigen te eten geven - *Corpus, Veurne*
- II. Dorstigen te drinken geven - *Transmigrant, Duinkerke*
- III. Naakten kleding geven - *Dakloze, Oostende*
- IV. Vreemdelingen onderdak geven - *Vluchtelingenkamp, Calais*
- V. Zieken verzorgen - *Hartpatiënt, Dudzele*
- VI. Gevangenen helpen - *Gedetineerde, Oudenaarde*
- VII. Doden begraven - *Overledene, Ruddervoorde*
- VIII. Zorg dragen voor de natuur - *Landschap, Aarde*

Luister naar

fotograaf Stephan Vanfleteren overde essentie van de werken van barmhartigheid.

Misericordia, VI. Gevangenen helpen - *Gedetineerde, Oudenaarde*

Medeleven: voor medemensen? Of voor alle levende wezens?

Sint-Franciscus is de katholieke beschermheilige van het milieu en de dieren. Deze buste van hem is rond 1680 gemaakt. Tatiana Czekalska & Leszek Golec hebben zich opgeworpen als 'curatoren' van de larven van de klopper. De larven hebben het hout deels opgegeten want het is voedsel voor hen. Daarom wordt het insect door de mens als schadelijk gezien.

Met hun ingreep vragen de kunstenaars zich af of de mens kan leven met mededogen en in harmonie met álle wezens met gevoel.

HOMO ANOBIUM ST. FRANCIS 100%

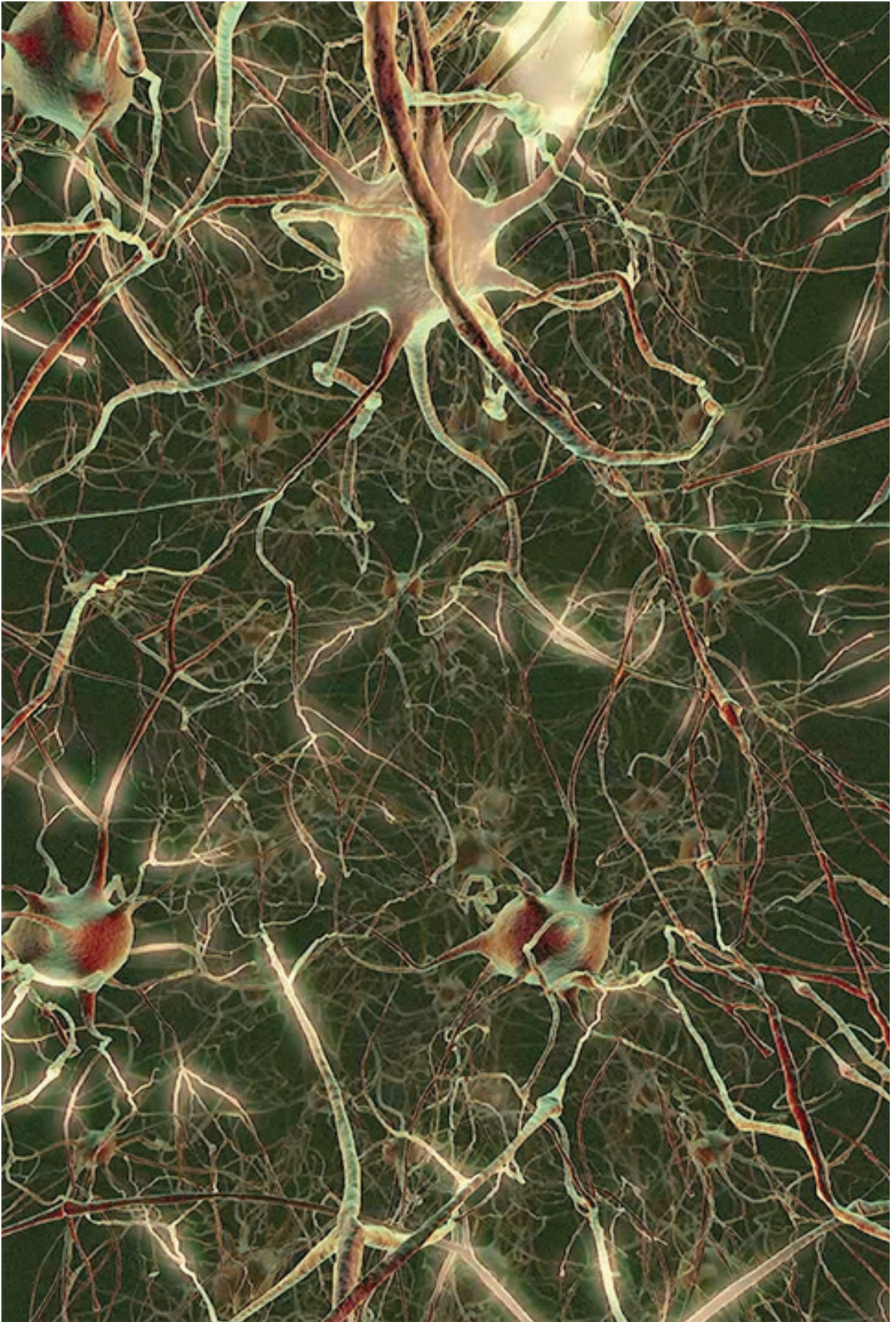
Tatiana Czekalska & Leszek Golec

Polen, 1680-1985
Hout, glas en metaal

Privéverzameling

HOMO ANOBIUM ST. FRANCIS 100%

Wetenschap: voortschrijdend inzicht

Mensen ervaren compassion als een gevoel en een houding die steunen op een morele overtuiging. Filosofen en theologen buigen zich al eeuwen over de kwestie. Ook exacte wetenschappers, zoals neurobiologen, bestuderen ze.

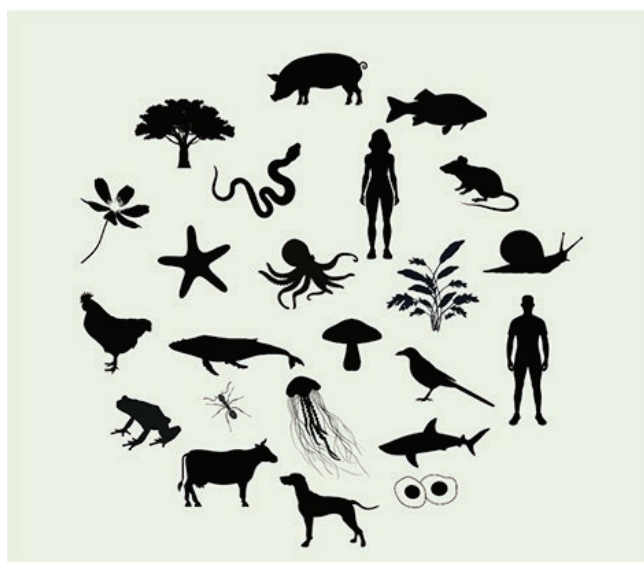
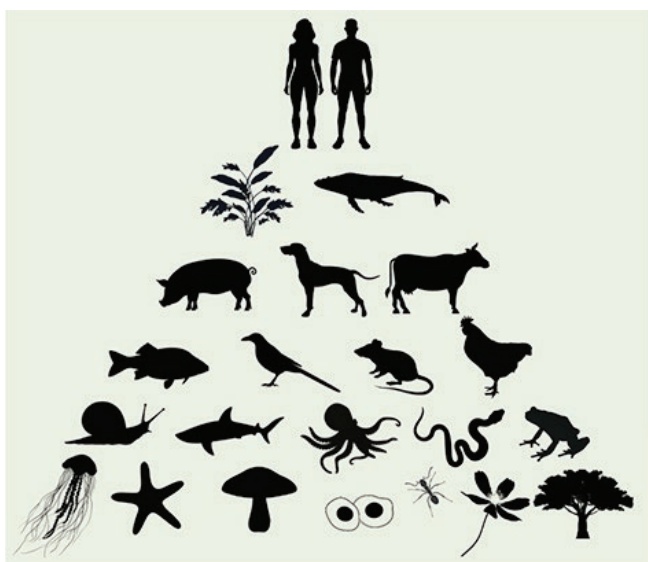
Volgens wetenschappers heeft onzelfzuchtige en wederkerige zorg voor elkaar zich over miljoenen jaren ontwikkeld. Hierdoor konden grote groepen samenleven – mensen en ook dieren. Omdat het gemeenschappelijk belang ook het individueel belang dient.

Dit gedrag raakte geleidelijk verankerd in onze zenuwen en hersenen. Hierdoor worden emoties geactiveerd die wij bij anderen waarnemen. We voelen mee. Wetenschappers gebruiken hiervoor begrippen als: 'spiegelneuronen', 'synchronisatie', 'emotionele besmetting', 'spiegel-aanraking', 'synesthesie'.

Dit kan verklaren waarom ethische gedragsregels wereldwijd op elkaar lijken. Van een biologisch fenomeen werd *compassion* ook een moreel en cultureel gegeven. Mensen schreven het toe aan een god of een leider die de moraal oplegde. Of aan zichzelf.

De mens boven of naast andere wezens?

De positie van de mens tegenover andere levende wezens varieert. Het westerse denken is al vele eeuwen sterk mensgericht: de mens staat bovenaan in de piramide. Andere wereldbeelden zetten de mens naast en tussen álle levende wezens. Ze zijn evenwaardig. Die onderlinge verbondenheid leidt tot medeleven voor alles wat leeft.

Charles Darwin, *The descent of man*, 1871

Darwin beschrijft wat wij nu empathie of altruïsme zouden noemen als het helpen van mensen én van andere dieren in nood, binnen de soort en over de soorten heen. Die zorg voor andere voelende wezens is er, ondanks de natuurlijke neiging om individueel te overleven.

Gemaakt om *mee te leven* met anderen: spiegelneuronen

Presentatie van: *Glowing nucleus in a nerve cell*

Mensen, dieren, planten

Mensen voelen mee met andere mensen, maar ook met dieren en planten. Die gedragen zich onder elkaar óók altruïstisch. Dieren, zoals chimpansees, streven naar rechtvaardigheid en helpen elkaar wederzijds. Planten zouden elkaar te hulp snellen, al is hun 'gedrag' niet in regels of morele stelsels vastgelegd.

De Nederlandse primatoloog Frans de Waal over altruïsme en rechtvaardigheid bij aapjes

Frans de Waal, Moral behavior in animals

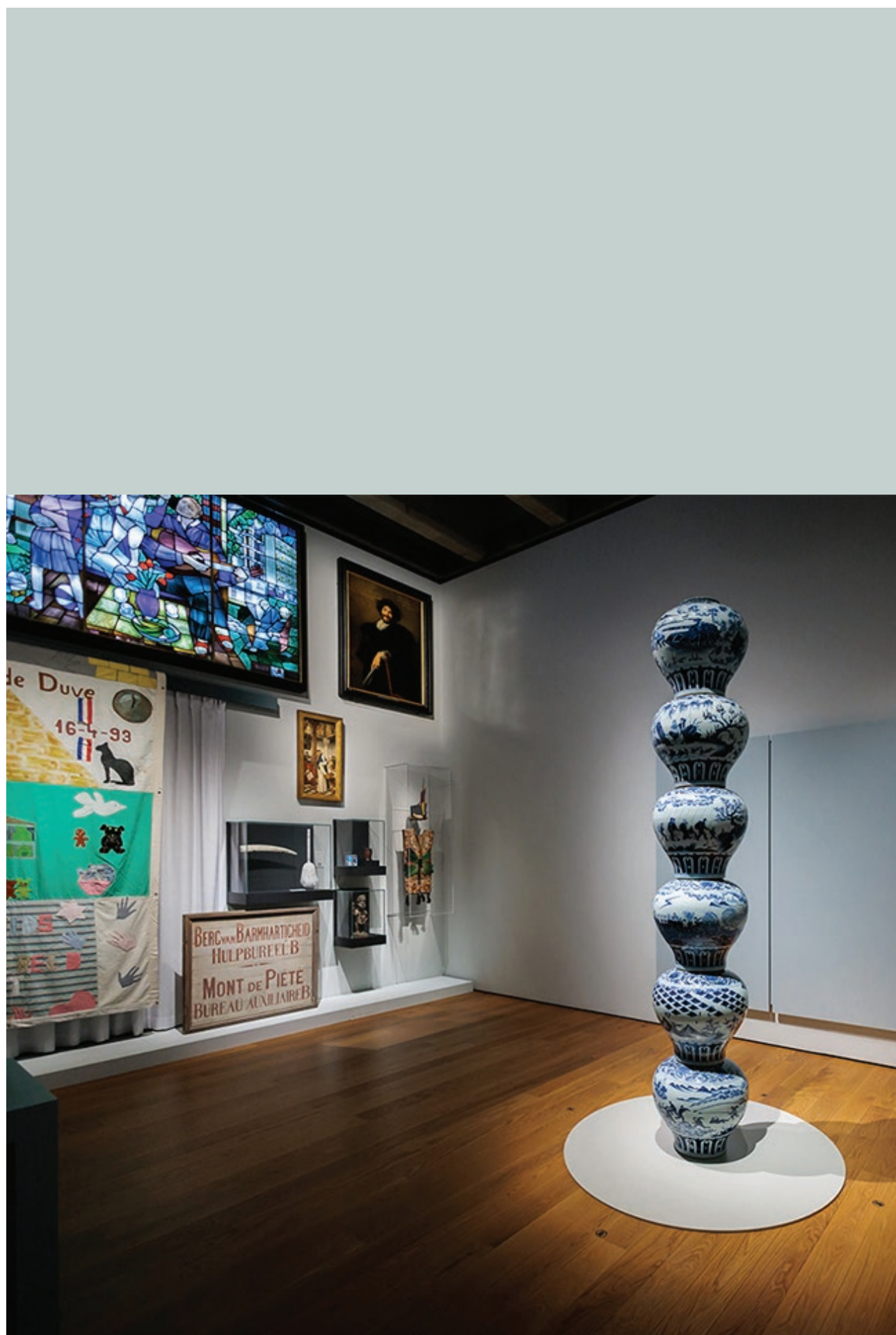
Copyright: TEDxPeachtree 2011

Luister naar

primatoloog Frans de Waal over zorg en rechtvaardigheid bij aapjes (Engels).

Vraag:
Wie verdient hulp?
Mensen, dieren, de planeet?
Is er een hërarchie?

Hoe helpen in de praktijk?

Anderen in nood bijstaan: hoe doe je dat? Je kan het uit jezelf doen, maar er zijn ook organisaties die hulp en solidariteit centraal stellen. En er zijn regels en wetten.

Onder meer de christelijke werken van barmhartigheid, de islamitische *zakat* of gedragsregels van jains en sikhs zeggen op welke manier je kan of moet helpen. Solidariteit wordt ook vastgelegd in seculiere afspraken en wetten. Een voorbeeld daarvan is het systeem van de sociale zekerheid. Het gaat om herverdeling via belastingen.

Je kan ook de vele verschillende hulporganisaties steunen. Sommige focussen op noodhulp en basisbehoeften, zoals voedsel, drank en onderdak. Andere bieden structurele ondersteuning. Sommige richten zich op mensen, andere op dieren of de planeet.

Hulpverlening vereist financiering. Mensen doneren kleine en grotere sommen, rijke weldoeners zetten filantropische acties op. Organisaties werven middelen. Dat kan discreet, maar veel goede doelen proberen zo zichtbaar mogelijk te zijn: met drukwerk en evenementen, in traditionele en op sociale media...

Hoe anderen helpen?

Kunstwerken van grote meesters, siervoorwerpen en rituele objecten, en ook gebruiksvoorwerpen: allemaal drukken ze mededogen uit voor anderen of roepen ze daartoe op.

Centraal hier staan de christelijke werken van barmhartigheid. De vele soorten voorwerpen laten zien hoe verspreid deze voorstelling van het 'helpen van mensen in nood' in het christelijke Westen was. Objecten uit andere culturen brengen misschien op een andere manier maar in essentie dezelfde boodschap.

De alexiaanse werken van barmhartigheid

Onbekend

Antwerpen, 1791-1800
Olieverf op doek

In hun kenmerkende zwarte (kap)mantel voeren broeders alexianen hun belangrijkste taken uit: thuisverzorging van lichamelijke zieken, geesteszieken verzorgen in het klooster, overledenen begraven.

Tijdens (pest)epidemies verzorgden zij als *pestmeesters* de stervenden en brachten ze de vele doden naar hun laatste rustplaats, een risicovolle opdracht.

Broeders Alexianen, Boechout

Luister naar

Broeder Dominiek over de alexiaanse werken
in het (niet zo verre) verleden.

De werken van barmhartigheid

Toegeschreven aan Arnout Vinckenborch

Antwerpen, 1615-1620
Olieverf op doek

Vijf werken van barmhartigheid: een vrouw met kind en een bedelaar krijgen water. Er wordt een broodmand gebracht. Een halfnaakte man krijgt een mantel. Twee vermoeide pelgrims worden opgevangen. Twee broeders alexianen dragen een overledene.

Museum M, Leuven - S/455/O

De zeven werken van barmhartigheid

Ambrosius (I) Francken

Antwerpen, 1544 - 1618
Olieverf op paneel

Van links naar rechts: zieken verzorgen, mensen te drinken geven, naakten kleden, vreemdelingen herbergen, doden begraven, gevangenen bezoeken en hongerigen voeden. Vooraan staan armen rond een tafel met broden.

Museum Hof van Busleyden, Mechelen - OCMW S0015

De zeven werken van barmhartigheid

Pieter Brueghel II

Antwerpen, begin 17de eeuw
Olieverf op paneel

Vooraan links deelt de Heilige Geesttafel, een organisatie voor armen, brood en bier uit. De armenmeester en drie vrouwen verdelen hemden en broeken. Leken verzorgen zieken. Een herbergier biedt pelgrims onderdak. Een man en een vrouw praten met gevangenen aan de schandpaal en achter de tralies. Verwanten of burens begraven een overledene.

Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen (KMSKA), Antwerpen - 969

Vierdeurskast beschilderd met zes werken van barmhartigheid

Onbekend

Brussel, 1684
Olieverf op eikenhout

Van boven naar onder, van links naar rechts, met elke keer een verwijzing naar de tekst van het evangelie van Mattheus 25: hongerigen voeden, dorstigen te drinken geven, vreemdelingen herbergen, naakten kleden, zieken bezoeken en gevangenen vrijlaten.

Van boven naar onder, van links naar recht, met telkens een verwijzing naar Mattheus 25:

"Ick ben hongerich geweest endy ghy hebt my te eeten gegeven.

Ick ben dorstich geweest endy ghy hebt my te drinken gegeven.

Ick was een vreemdelingh ende ghy hebt my geherberght.

Ick was naeckt ende ghy hebt my gekleet.

De krancke besocht.

De gevangene verlost."

Centraal:

Als ghy will in des hemels baa(s?) Met Christum triumpheeren Doet deze werken allemaal
Geen quaat en sal u deeren

Wat dat ghy wilt d Menschen doen: dat n de lieden zullen doe dat doet ook haar hier

Schied goet want tis den inhoud van dat van Godts wet

(Behandel anderen dus steeds zoals je zou willen dat ze jullie behandelen. Dat is het hart van de Wet en de Profeten: Mattheus 7: 12 (NBV24)

Taxandriamuseum, Turnhout - T01354

Kruik met de zeven werken van barmhartigheid

Onbekend

Westerwald (Duitsland), 2de helft 17de eeuw
Geglazuurd aardewerk

Je begint onder het handvat en gaat naar rechts:

H:S (Hungrige speisen) - D:DR. (Durstige tranken) - N:K: (Nackte kleden) - F:BH: (Fremde beherbergen) - K: BS: (Kranke besuchen) - GEF:T. (Gefangene trösten) - D:B:G. (Tote begraben) - W:D:B. (Werke der Barmherzigkeit)

Musée Grand Curtius, Luik - Mx/1542

Volksprent: Les 7 Oeuvres de Miséricorde - De 7 werken van barmhartigheid

Max Elskamp (illustraties) en Joseph-Ernest Buschmann (drukker)

Antwerpen, 1898-1908
Houtdruk op papier

Een 'naïeve' voorstelling van de zeven werken, met in de sierlijke vaandels bovenaan de omschrijving in het Frans: Nourrir ceux qui ont faim. Donner à boire à ceux qui ont soif. Vêtir ceux qui sont nus. Visiter les prisonniers. Loger les pèlerins. Soigner les maladies. Ensevelir les morts.

MAS, Antwerpen - MFA.1956.116.1581

Zeven ronde glasmaampjes met de werken van barmhartigheid

Onbekende kunstenaar

Antwerpen, 19de eeuw
Gebrandschilderd glas

Collectie Maagdenhuis, Antwerpen - 324/1-7

Veertig jaar sociale huisvesting in Antwerpen

N.C.F. Van Loock (ontwerp), S.M. Huisvesting Antwerpen

Antwerpen, 1961
Glas, lood en verf

Dit glasmaam brengt de sociale woningen op het Kiel in Antwerpen (waaronder de Braemblokken) in beeld. De stad trok die op om de woningnood in het naoorlogse Antwerpen te verhelpen. Het glasmaam decoreerde de raadzaal van de huisvestingsmaatschappij S.M. Huisvesting (Italiëlei 17; nu Woonhaven Antwerpen).

MAS, Antwerpen - MAS.0074

Onze-Lieve-Vrouw met Kind met druiventros en de Heilige Geest

Ambrosius I Breughel

Antwerpen, 1641-1660
Olieverf op paneel

De cellenbroeders of alexianen hebben eeuwenlang zieken, onder wie pestlijders, verzorgd en doden begraven. De inscriptie onder dit schilderij zegt dat ze 'niet aarzelden om hun leven te geven bij de meest veeleisende werken van liefdadigheid'. In 1876 verhuisden ze van Antwerpen naar Boechout. Daar verzorgen ze nog steeds psychiatrische patiënten.

De volledige inscriptie luidt als volgt:

CELLEBROEDERS VAN ANTWERPEN
TOT DE NAAM VAN JEZUS CHRISTUS EN ZIJN APOSTEL SINT JACOBUS / EN TER VROME
GEDACHTENIS VAN HUN METGEZELLEN / DIE VANAF HET BEGIN VAN DE 14E EEUW IN-
WONERS VAN DEZE STAD WAREN / EN DIE IN HET JAAR 1548 ZICH IN DEZE PAROCHIE
VESTIGDEN / EN, ZWAAR BELAST MET ALLERLEI WERKEN VAN NAASTENLIEFDE, / NIET
TWIJFELDEN OM HUN LEVENS TE GEVEN VOOR HUN BROEDERS / DEZE BLOEMEN DIE HET
BEELD VAN DE MOEDER GODS OMKRANSEN, / GESCHILDERD DOOR AMBROSIUS BRUE-
GHHEL MET EEN HAND DIE DE NATUUR EEEVENAART, / ZIJN DOOR DE ALEXIANEN OVERGE-
GEVEN BIJ HUN VERHUIZING NAAR BOECHOUT / EN ZIJ WIJDEN DIT IN HET JAAR 1876.

Sint-Jacobskerk, Antwerpen - PA.016.B085

Glasraam: Tobit begraaft de doden

Naar Maerten de Vos (ontwerp); onbekende uitvoerder

Antwerpen, 17de eeuw (medaillon), 19de eeuw (kader)
Glas, lood en verf

Doden begraven is een daad van medeleven voor de overledene zelf en zijn naasten. In de 13de eeuw werd dit als zevende werk van barmhartigheid toegevoegd aan de lijst, mogelijk door de massale sterfte tijdens epidemieën. De Bijbelse Tobit geeft het voorbeeld.

MAS, Antwerpen - AV.1957.005.005.1-5

Glasraam: twee apostelen bezoeken Johannes de Doper in de gevangenis

Toegeschreven aan Abraham van Diepenbeeck

Zuidelijke Nederlanden, 1600-1619
Glas, lood en verf

MAS, Antwerpen - AV.1957.005.005.1-5

Kaarsen Amnesty International

Brussel, 2024
Was

De zorg voor gevangenen blijft een actueel werk van barmhartigheid. De organisatie Amnesty International steunt op de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Ze ijvert voor een rechtvaardige behandeling van gevangenen en de vrijlating van politieke gevangenen.

Kaarsen verkopen levert de organisatie middelen en zichtbaarheid op. De prikkeldraad symboliseert gevangenschap, de vlam staat voor hoop.

MAS, Antwerpen – MAS.0523

AIDS herdenkingsquilt voor 'Miltos' en vier andere AIDS-slachtoffers

Antwerpen, 1993-2010

Het besmettelijke hiv-virus veroorzaakte in de jaren 1980 tot 2010 veel overlijdens. Quilts tonen medeleven en solidariteit met de slachtoffers.

MAS, Antwerpen – MAS.0118.003

Walrustand met afbeeldingen van zeehonden en een jager

Volk: Inuit

Groenland, 1850-1950
Walrusivoor

Een jager vraagt vergeving aan het dier dat hij zal doden. Het is een illustratie van het medeleven en het respect dat de Inuit voor levende wezens voelen, ook als ze die nodig hebben als voedsel. De leefomgeving is immers een harmonieus systeem, waarin elke vorm van leven een plaats en een rol heeft.

MAS, Antwerpen – MAS.0271.047

Jain monnikenbezem en mondmasker

India, 2023
Katoen en hout, bamboe en katoen

Bezems en mondmaskers staan symbool voor het jain principe van geweldloosheid (ahimsa), zorg en respect voor elk levend wezen. Monniken en nonnen vegen de vloer voor ze erop lopen om te voorkomen dat ze op micro-levende wezens stappen. Leken vegen elke ochtend zorgvuldig hun keuken om niet per ongeluk een insectje te doden. Een bezem geven aan, of er één krijgen van een monnik of non, is spiritueel bijzonder waardevol.

MAS, Antwerpen – MAS.0446.003 en MAS.0446.002

Luister naar

jain Antwerpenaar Asha Bhandari Golcha over geweldloosheid en de zorg voor dieren.

Sarvavid Vairocana Mandala: offergaven (*puja*)

Onbekend

Binnen-Mongolië, 18de-19de eeuw
Gouache op papier - reproductie

MAS, Antwerpen - AE.1977.0026.33-54

Vlaggetjes met de mantra van de compassievolle Avalokitshvara: *Om Mani Padme Hum* ('de parel in de lotus')

Onbekend

Textiel
Azië, 2024

MAS, Antwerpen - MAS.0521

Vlaggetjes met de mantra

Gebedsmolen met mantarolletje

Gebedsmolen met mantrarolletje: elke draaiing versterkt het mantra-effect

Onbekend

Tibet, 19de eeuw
Koper, messing, ijzer, zilver, glas, ivoor en papier

Geven (*dana*) gaat om vrijgevigheid en liefdadigheid: geld, voedsel, kleding, onderdak... Monniken leven ervan en het gaat om een dharmische plicht. Ook het delen van wijsheid is een manier om *compassion* te tonen en te bevorderen.

Offergaven voor de mededogende bodhisatva Avalokitshvara, meditatie en het chanten van mantra's (magische spreuken) helpen om medeleven op te roepen, voor jezelf en voor anderen.

MAS, Antwerpen - AE.1997.0007

Uithangbord van de 'Berg van Barmhartigheid'

Onbekend

Hout
Antwerpen, 19de eeuw

In 1620 openden de aartshertogen Albrecht en Isabella de 'Berg van Barmhartigheid'. Je kon in deze instelling objecten verpanden tegen 'barmhartige' - lees: gunstige - voorwaarden. Men wilde zo armen beschermen tegen woekerinteressen. De Berg bleef in Antwerpen bestaan in de Venusstraat tot 1946.

Collectie Maagdenhuis, Antwerpen

De tafel der armen: uitdelen van brood

Albrecht De Vriendt

Antwerpen, 1898
Olieverf op paneel

De religieus geïnspireerde armentafels uit de middeleeuwen zijn voorlopers van de moderne voedselbanken en gaarkeukens. Ze boden gratis voedselhulp of goedkope maaltijden.

Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen (KMSKA), Antwerpen - 1452

Mantel en hoofdtooi van een sjamaan

Volk: Shuar

Ecuador, 1900-1967
Bont, veren, boombast textiel

Een sjamaan staat in verbinding met de spirituele wereld van geesten en voorouders. Vogelveren symboliseren dat. De sjamaan kan aan de hand van rituelen hulp van hen krijgen, bijvoorbeeld om zieken te genezen of overledenen te begeleiden.

MAS, Antwerpen - AE.2001.0037.0001

Portret van de Antwerpse schilder Simon De Vos (1603-1676)

Abraham De Vries

Antwerpen, 1635, met tekst uit 1676
Olieverf op paneel

De inscriptie links boven dit portret zegt dat de schilder de helft van zijn bezit aan de armen schonk. Hij hoopt dat anderen zijn voorbeeld volgen. Dit schilderij hing sinds 1678 in het Knechtjeshuis, het voormalige jongensweeshuis op de Paardenmarkt.

“Simon de Vos, trouw aan de kunst,
Heeft zichzelf hier afgebeeld met grote gunst.
Aan de armen toonde hij zijn zorg,
En gaf hen wat hij kon, dag na dag.
Hij maakte de armen tot zijn erfgenamen,
De helft van zijn bezit heeft hij gegeven.
Ik hoop dat dit uw hart raakt,
Zodat ook u hetzelfde maakt.”
“Hij leefde in eenvoudige armoede,
Om de armen te verrijken met zijn goedheid.
De kamer van de armen bidt tot God,
Dat Hij zijn ziel genadig wil zijn.
Overleden op 15 oktober 1676,
Leeftijd: 73 jaar.”

Collectie Maagdenhuis, Antwerpen

Armenbus met twee bedelende figuren en Bijbels opschrift

Onbekend

1650-1699

Koper, brons en verf

De oud-Duitse inscriptie luidt (in Nederlandse vertaling):

"Denk aan de behoeftige armen,
God zal zich opnieuw over u ontfermen.
Geef gul aan de armen,
God zal het u mildelijk vergelden.

Gelukkig degene die zich bekommert om de dorstige,
die zal de Heer redden in tijden van nood (Psalm 41:2).
Wie goed doet aan de armen,
zal zijn beloning ontvangen."

MAS, Antwerpen - AV.1926.021

Armenbus

Joods collecte doosje van de Centrale

Collectedoosje van *De Centrale*, de Antwerpse koepelorganisatie voor joodse bijstand

Antwerpen, 2021
Inkt op karton

Met Engels opschrift:

'The Talmud teaches us that Tzedaka is equal to all other commandments combined.'

MAS, Antwerpen - MAS.0388

Krachtbeeld (*nkisi*) van staande mannelijke figuur

Kongo volkeren

Republiek Congo/Democratische Republiek Congo, vóór 1920
Hout, ijzer, raffia, katoen, touw, hars, kaurischelp, glas en dierenklauw

Een krachtbeeld is een drager van spirituele energie, die bemiddelt tussen de wereld van de levenden, de voorouders en de geesten. Het beeld biedt zorg en bescherming, bijvoorbeeld door kwaad af te weren en ziektes te genezen.

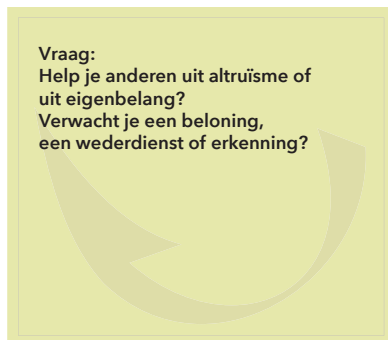
MAS, Antwerpen - AE.0611

De heilige Martinus deelt zijn mantel

Naar Jan van der Straet (Joannes Stradanus)

Zuidelijke Nederlanden, 1643
Glas-in-lood

Museum Mayer van den Bergh, Antwerpen - MMB.0666

Zorg in Antwerpen, 100 jaar geleden

Het Zorgbedrijf van de stad Antwerpen biedt zorg en hulp aan kwetsbare personen, zowel in zorgcentra als thuis. Deze publieke zorgverlener is de opvolger van de vroegere gasthuizen, armenhuizen, godshuizen, huizen van weldadigheid, die in de 20ste eeuw evolueerden tot het Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW).

Deze foto's uit de Collectie Maagdenhuis schetsen een beeld van de zorg in Antwerpen rond 1900 en het begin van de 20ste eeuw.

Slaapbakken in het nachtasiel voor dakloze mannen, Schoytestraat, ca. 1910

Mannen klieven hout en naaien juten zakken in het 'Werkhuis van Weldadigheid',

Gildekamerstraat, ca. 1925-1929

Vrouwen krijgen een maaltijd in het 'Spijshuis voor Moeders' van het Weldadigheidsbureel, Blindenstraat, ca. 1910-1920

Bejaarde bewoners voor de ingangspoort van het Godshuis Van der Biest, Falconrui, ca. 1910-1920

Bejaarde bewoners in het Rusthuis Bogaerts-Torfs (vandaag WZC Lozannahof), Van Schoonbekestraat, ca. 1925

Voedselbedeling door het Weldadigheidsbureel aan Antwerpse schoolkinderen, 1914-1918

Soepbedeling vanuit het St-Elisabethgasthuis aan noodlijdende bewoners van het Kiel en Hoboken, na overstromingen in 1930

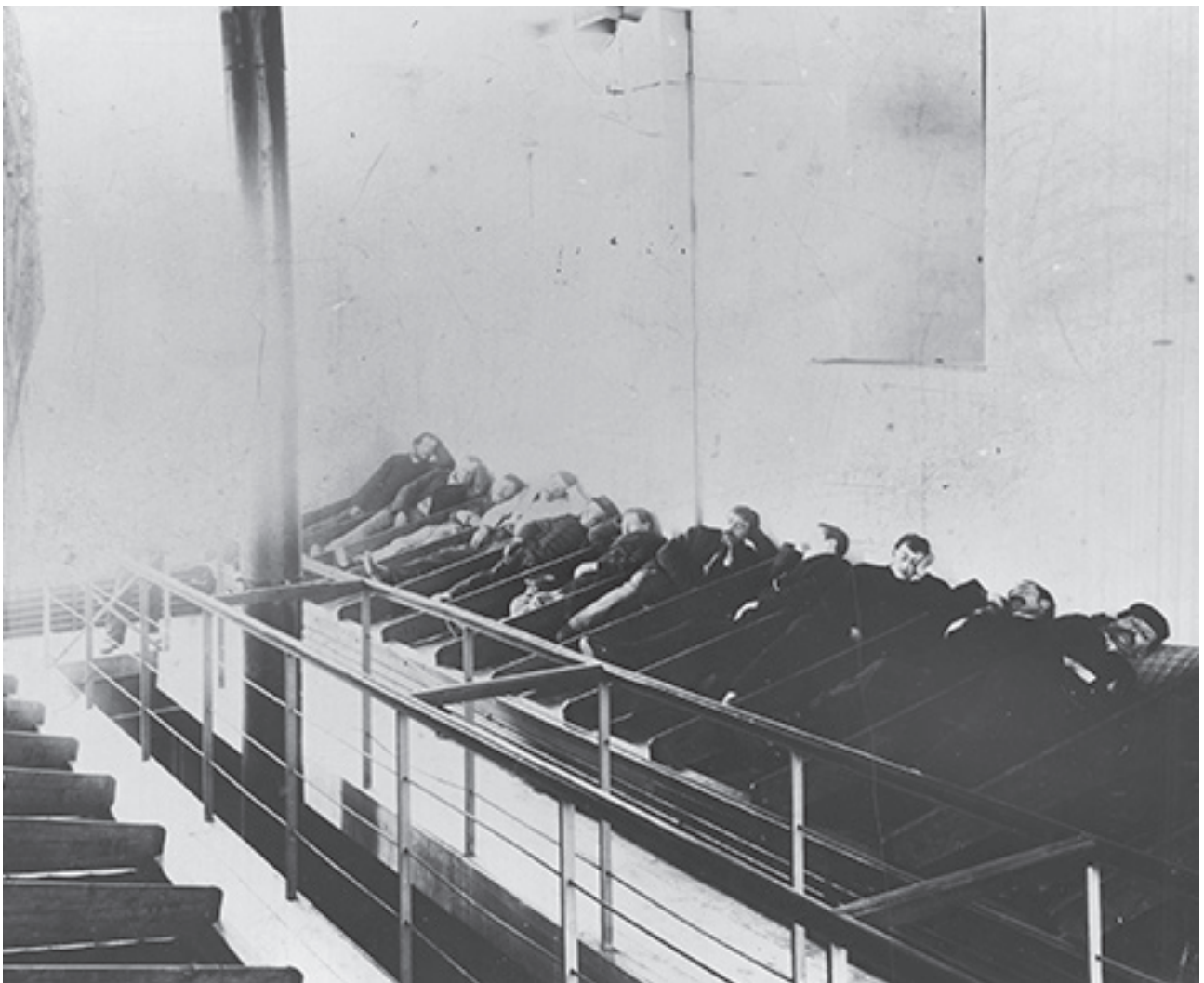
Communiefest voor behoeftige kinderen van het Weldadigheidsbureel, ca. 1890

Naaiatelier in het meisjesweeshuis, Albert Grisarstraat, ca. 1908

Ziekenzorg in het Sint-Elisabethgasthuis, Lange Gasthuisstraat, begin 20ste eeuw

Het personeel van de Commissie van Burgerlijke Godshuizen, ca. 1900

Slaapbakken in het nachtasiel voor dakloze mannen, ca. 1910

De vorm, de stijl en het blauwwitte glazuur van deze zes gestapelde vazen verwijzen naar oude vazen uit de Ming-dynastie (1368-1644), een kostbaar Chinees exportproduct. Ze contrasteren met de afgebeelde traumatiserende situaties waarin vluchtelingen zich vandaag kunnen bevinden: oorlog, verwoestingen, onderweg zijn, een overtocht op zee, vluchtelingenkampen, protestmarsen tegen hen.

De Chinese kunstenaar Ai Weiwei noemt het lot van vluchtelingen de grootste humanitaire crisis van onze tijd. Hij wil ons met dit werk tot nadenken stemmen.

Porcelain Pillar with Refugee Motif

Ai Weiwei

Jingdezhen (China), 2017
Porselein

Courtesy of the Ai Weiwei Studio

Porcelain Pillar (detail)

Geld doneren

Als individu praktische hulp bieden kan niet altijd. Hulp mee financieren kunnen veel mensen wél. Er is keuze uit zeer uiteenlopende doelen.

Reclamecampagnes, (smee)k)brieven, websites en sociale media sporen mensen aan om hun bezit te delen. Collectebussen, geld overschrijven of online doneren zijn manieren om dat te doen.

Collectebus

16de eeuw
IJzer

MAS, Antwerpen - AV.4509

Driehoekige liefdadigheidsbus van de vrijmetselaars

Frankrijk, 19de eeuw
Geschilderd hout

Liefdadigheid was voor de vrijmetselarij, ontstaan vanuit de idee van solidariteit en broederlijkheid, aanvankelijk voor de eigen kring bestemd, later ook voor de samenleving. Naast de oude man en vrouw voedt een pelikaan haar jongen, een symbool dat ook christenen gebruiken. Een opschrift zegt: 'We kennen geen verschil tussen geven en krijgen.'

STAM, Gent - V.0079

Missie-collectebus met opschrift 'Dank U'

Congregatie van Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes, Oostakker
België, 20ste eeuw
Gips, verf, metaal en hout

Het hoofd van deze Congolese jongen knikt 'ja' wanneer er een munt in de bus valt. De boodschap is: 'Help de arme Congolezen, ze zullen je dankbaar zijn'. Het illustreert de paternalistische kijk op de Congolezen tijdens de Belgische kolonisatie van Congo.

MAS, Antwerpen - MAS.0170.086

Missie-collectebus

Collecteschaal van de Broederschap van de Gelovige Zielen

Antwerpen, ca. 1775-1799
Olieverf op hout

Sint-Jacobskerk, Antwerpen - PA.016.F235

Collectebus van *Ons Invalidenhuis*

Antwerpen, 1914-1915
Verf op metaal

Deze Antwerpse organisatie ondersteunde tijdens de Eerste Wereldoorlog verminkte en dakloze soldaten.

MAS, Antwerpen - AF.07647

Collectebus

België, 19de eeuw
Koper

MAS, Antwerpen - MFA.1964.076.8773.1-3

Collecteschaal van de Antwerpse godshuizen

Antwerpen, 1840-1860
Beschilderd hout

In een godshuis kregen behoeftige bejaarde mannen of vrouwen, wezen of zieken een woonst en/of zorg. Het embleem van deze christelijke zorginstelling is een pelikaan die haar jongen voedt, geflankeerd door een weesmeisje en -jongen en met het motto 'Zelus amore fovet' ('Toewijding voedt liefde').

Sint-Jacobskerk, Antwerpen - PA.016.F266

Joodse collectebus ten voordele van bejaarden 'N.ISR.ZIEKENHUIS / OUDE MANNEN-VROUWENHUIS'

Nederland, 1918
Koper

Privécollectie Finkelstein, Antwerpen

Een *marmite*, de kenmerkende collectebus van het Leger des Heils

Antwerpen, 20ste eeuw
IJzer, plastic en papier

Leger des Heils, Antwerpen

Collectebus van de Antwerpse BAPS hindoe gemeenschap

Antwerpen, 2024
Olieverf op hout

Goede doelen weerspiegelen het hindoeïstische principe van geweldloosheid en bevorderen harmonie met zowel mens als natuur. Donaties in natura of geld worden vaak gezegend met spirituele symbolen, zoals dit *Om*-symbool. Het staat voor de oerklank van het universum, spirituele eenheid en de zoektocht naar perfectie. Elke goede daad draagt bij aan universeel evenwicht.

MAS, Antwerpen - MAS.0535.001

Sikh collectebox met Khanda-symbool

Gurwinder Singh

Tilak Nagar, nabij Delhi (India), 2024
Staal

Sikhs worden verondersteld een tiende van hun bezit (*dasvand*) te gebruiken voor liefdadigheid. Zo brengen ze hun dienstbaarheid (*sewa*) in de praktijk en dragen ze bij aan ieders welzijn en aan een rechtvaardige en gelijkwaardige samenleving. Het dubbelzijdige zwaard in het Sikh-embleem symboliseert die rechtvaardigheid.

MAS, Antwerpen - MAS.0418.009

Islamitische collectebus van 'Human Smile'

Brussel, begin 21ste eeuw
Metaal en papier

Moslims kunnen vrijwillig donaties doen (*sadaka*), maar zijn ook verplicht om jaarlijks 2,5% van hun bijgehouden bezit af te staan voor goede doelen (*zakat*). Dat is een vorm van sociale herverdeling. Ook bij feesten, zoals het breken van de vastenperiode (ramadan), wordt een liefdadigheidsbijdrage verwacht.

MAS, Antwerpen - MAS.0533

Collectezak met stok

Antwerpen (voormalige Franstalige Protestantse Kerk), midden 20ste eeuw
Textiel en hout

Zorgen voor de minderbedeelden noemen protestantse christenen *diakonie*, van het Griekse woord voor 'bediening'. Geven is een teken van dankbaarheid en dienstbaarheid. Tegenwoordig gaat het om steunen van goede doelen en sociale organisaties.

Protestantse Cultuurkring vzw, Antwerpen

Collecteschaal met een afbeelding van Madonna met kind

Koper

MAS, Antwerpen - MFA.1964.076.1496

Collectebus voor Chevra Kadiesja, met opschrift: 'Tsedaka redt je van de dood'

Nederland (??), 19de eeuw

Privécollectie Finkelstein, Antwerpen

Collectebus van Chevra Kadiesja met verwijzing naar tsedaka

Hongarije, 19de eeuw
Verzilverd metaal

Privécollectie Finkelstein, Antwerpen

Collectebus voor de joodse liefdadigheidsvereniging voor begrafenissen: Chevra Kadiesja

Turkije, 19de eeuw
Zilver

Privécollectie Finkelstein, Antwerpen

Joodse begrafenis

Hein Burgers

Nederland, 1860-1890
Olieverf op doek

Rijksmuseum Amsterdam - SK-A-1805

Joodse collectebus met opschrift *Tsedaka* (liefdadigheid/rechtvaardigheid)

Antwerpen, begin 20ste eeuw
Koper

Joodse Gemeente van de Sefardische Ritus, Antwerpen

Illustratie van een Chevra Kadiesja collectebus

Reproductie uit het Nagykanizsa Hevra Kaddisha Book, 1792-1813

Een joodse overledene zonder familie of middelen wordt op kosten van de gemeenschap begraven. Want de grootste daad van mededogen is voor de doden die deze vriendelijkheid niet kunnen terugbetalen. Tijdens de uitvaart haalt de begrafenisvereniging Chevra Kadiesja geld op.

Hungarian Jewish Museum and Archives, Boedapest

Begging for change

Reproductie van de muurschildering in Melbourne (Australië)
Meek, 2004

Een dakloze persoon vraagt hulp. De kunstenaar Meek speelt op deze muurschildering met de dubbele betekenis van het Engelse 'change': hij bedelt meer om verandering dan om wisselgeld. Dat is in het Engels twee keer 'change'.

National Gallery of Australia, Melbourne - IRN 162193 - Copyright: Meek

Vraag:
Wat denk jij van de uitspraak
van deze bedelende persoon?

Aalmoezen uit nood of door eigen keuze

Verplichte herkenningstekens hielpen in het verleden om echte van 'valse' behoeftigen te onderscheiden. Of organisaties deelden penningen of bonnen uit die je kon ruilen voor brood of iets anders noodzakelijks. Zo'n systeem van voedselbedeling bestaat nog steeds.

Anderen leven wel van aalmoezen maar bedelen helemaal niet. Jain monniken en nonnen bijvoorbeeld leven ascetisch, zonder iets te vragen. Ze aanvaarden alleen wat op dat moment voor hen noodzakelijk is, om te overleven. Zo doen ze afstand van materialisme om te komen tot de bevrijding van de ziel. Voor hun gevers is dit dé manier om goed te doen.

Beeld van een geknielde vrouw met kalebas

Bedelaarsplaten voor de identificatie van bedelaars in Antwerpen

Antwerpen, 17de en 18de eeuw
Koper

MAS, Antwerpen - AV.2011.027.006

Armenpenningen om in te ruilen tegen brood, turf, smout, ...

Antwerpen, 16de en 17de eeuw
Koper, messing of lood

MAS, Antwerpen - meerdere inventarisnummers waaronder AF.04756

Maaltijdbonnen van Sint-Vincentius à Paulo

Antwerpen, 2025

Niet alle mensen met problemen vandaag beantwoorden aan de criteria voor hulpverlening door de overheid. Organisaties zoals Sint-Vincentius à Paulo proberen ook deze personen te helpen nadat ze informeel naar hen zijn doorverwezen. Voedselhulp, onder meer via voedselbonnen, is een van de manieren om mensen bij te staan.

Sint-Vincentiusvereniging van de Sint-Paulusgemeenschap, Antwerpen

Retabelfragment met Sint-Joris (?) en de bedeling van brood, bier en turf

Onbekend

Antwerpen, 1520-1529
Olieverf op hout

MAS, Antwerpen - AV.1942.001

Reclameprentje: aalmoezen geven op Ashoura

Romanet (uitgever)

Parijs, laatste kwart 19de eeuw
Chromolithografie op papier (repro)

Een islamitisch feest veronderstelt dat je deelt met anderen. Dat doe je uit rechtvaardigheid, barmhartigheid en solidariteit, maar ook om een beloning te verdienen. Zoals bij het Offerfeest of bij Ashoura. Bij die laatste herdenken sjjiitische moslims de Slag van Kerbala (680) en soennieten onder meer de uittocht uit Egypte van de profeet Musa (Mozes).

MUCEM, Musée des civilisations de l'Europe et de la Méditerranée, Marseille - 1995.1.630.14

Maatbeker voor graan: betaling in natura van de verplichte armenbelasting

Onbekend

Tunesië, 1900-1950
Messing

Naast de verplichte liefdadigheid (*zakat*) – 2,5% van iemands bezit dat een jaar lang werd bijgehouden – kunnen moslims vrijwillig giften doen, als een goede daad (*sadaqa*).

Collectie Wereldmuseum Rotterdam, Nederland - WM-32172

Maatbeker voor graan

Bedelnap (*kashkul*) van een derwisj

Saoedi-Arabië, vóór 1891
Palmboomvrucht en ijzer

Rondtrekkende soefi's, zoals de derwisj, zijn islamitische mystici. De bedelnap dient om geld en eten in te doneren en symboliseert hun zelfgekozen armoede.

Collectie Wereldmuseum, Nederland - RV-819-26

Beeld van een geknielde vrouw met kalebas

Volk: Luba/Hemba

Democratische Republiek Congo, vóór 1958
Hout, koper en ijzer

Westerlingen zagen in dit beeld een bedelares, met een kom als bedelnap. In werkelijkheid stelt het een genereuze vrouwelijke geest voor. Zij bedelt niet, maar geeft. Waarzeggers gebruikten het beeld om ziektes en ongeluk te voorkomen.

MAS, Antwerpen - AE.1958.0015.0001

Uit het epos *Ramayana*: Sita geeft een aalmoes aan een 'bedelaar'

Ravi Varma Press (uitgever)

India, 1896
Papier (repro)

Aalmoezen geven aan rondtrekkende ascetische monniken (*anniyasi*), ook foutief bedelmonniken genoemd, is eigen aan de hindoeicultuur. In het Ramayana verhaal leidt dit tot de misleiding van de vrouw van Rama, Sita. Zij denkt een 'bedelmonnik' te helpen maar het is de slechte Ravana die haar op deze manier weet te ontvoeren.

Collectie Wereldmuseum, Nederland - RV-04-69

Jain monnik en non met rode kom (patra) voor aalmoezen

India, 2001
Verf op hout

Set rode kommen voor aalmoezen

India, 2023
Gelakt hout

Door ascetisch en bezitloos rond te trekken beogen jain monniken en nonnen de verlossing van hun ziel. Ze bedelen of vragen niet maar leven van aalmoezen (*bhiksa*) die gelovigen doneren. Geveer en ontvanger zijn zo spiritueel met elkaar verbonden.

MAS, Antwerpen - AE.2001.0021.0012 en AE.2001.0021.0013 / MAS.0446

Jain monnik en non
met kom voor aalmoezen

Vraag:
Kan je ook ongevraagd hulp bieden?
Is dat altijd paternalistisch?

Eten en drinken

Eten en drinken zijn basisbehoeften. Van alle hulpverlening is voedselvoorziening nog altijd de belangrijkste vorm van liefdadigheid. Denk maar aan het (uit)delen van voedselpakketten.

Majolica papkom
met afbeelding van vrouwenbuste

Tinnen papkom versierd met bloemen, palmbladeren en dolfijntjes

Antwerpen, 17de eeuw
Tin

Majolica papkom met afbeelding van vrouwenbuste

Toegeschreven aan het atelier van Michiel Nouts
Antwerpen, laatste kwart 16de eeuw
Geglazuurd aardewerk

Maaltijden in het meisjesweeshuis werden geserveerd in een papkom: door de week in gewone tinnen exemplaren, op zon- en feestdagen in prachtige majolica kommen. Mogelijk diende dit luxe-exemplaar alleen als decoratie.

MAS, Antwerpen - AV.5069 / Collectie Maagdenhuis, Antwerpen - A.46/13

Brooduitdeling aan de armen

David Vinckboons I

Antwerpen, ca. 1600
Olieverf op paneel

Door het traliehek aan een kloosterpoort wordt brood uitgedeeld aan een massa hongerige mensen. Het beeld bovenaan stelt Martinus voor, de heilige die zijn mantel met een arme deelde.

KBC Bank NV, Snijders&Rockoxhuis, Antwerpen - 77.40

Grote potlatchlepel

Cultuur: Tlingit

British Columbia (Canada), 1870-1910
Hoorn

'Potlatch' - 'weggeven' in de taal van de Chinook - had oorspronkelijk als doel: herverdeling binnen de gemeenschap. Later werd zo'n samenkomst ook een manier om prestige te verwerven. Hoe groter de verdeling, hoe groter de status.

Africa Museum-KMMA, Tervuren - E01967.63.1616

Ceremoniële dubbele lepel: Wunkermian (Wa Ke Mia)

Volk: Dan

Danané (Ivoorkust), 1934
Monoxiel hout

Dit prestigeobject hoort bij de meest gastvrije en genereuze vrouw van het dorp: de *wunkerle*. De grootte van de lepel illustreert de omvang van haar vrijgevigheid.

MAS, Antwerpen - AE.1955.0040.0012

Bestek en eetgerei uit de Sikhtempel (*gurdwara*)

Punjab regio, India
21ste eeuw
Metaal

'*Vand Shakna*', een pijler van het sikhisme, betekent in het Punjabi 'delen en geven'. Dat kan onder meer door voedsel te schenken aan de *langar*, letterlijk 'plaats voor de armen en behoeftigen'. Dat is de grote gemeenschapskeuken in de tempel, waar iedereen gratis maaltijden kan krijgen.

MAS, Antwerpen - MAS.0418.008

Luister naar

het verhaal van Mata Khivi en het ontstaan van de *langar*.

Sikh eetgerei, potlatchlepel en dubbele Dan-lepel

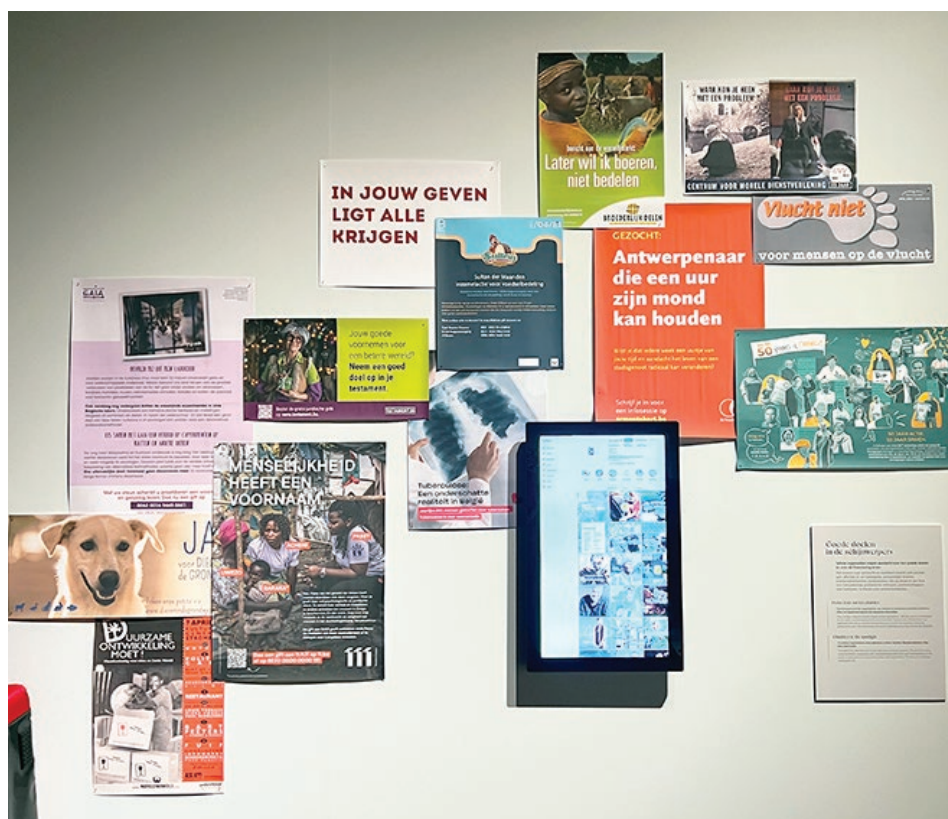
Bemiddelaars

Tussen gevers en ontvangers staan bemiddelaars. Hulporganisaties bijvoorbeeld regelen de geldstromen, bieden directe hulp of doen de twee. Rituele bemiddelaars roepen de hulp van voorouders, geesten, god of het bovennatuurlijke in.

Wie moet zorg verlenen? Hoe doe je dat? De opvattingen daarover veranderen met de tijd. In veel westerse landen evolueerden hulp en zorg van louter particuliere en religieus geïnspireerde initiatieven naar solidariteit die ook de overheid regelt. De twee systemen bestaan vandaag de dag naast elkaar.

Vraag:
Organisaties spelen soms in op de emotie. Is het gepast om beelden van de ellende van anderen te gebruiken om een goed doel te promoten?

Vraag:
Beïnvloeden (sociale) mediacampagnes jouw hulp en solidariteit?

Affiches en social media roepen op om te helpen

Bord van de Koninklijke Fanfare en Toneelmaatschappij De Vereenigde Weezen

Emaillerie Howoco rue Otlet 46, Brux.
Brussel, 1936
IJzer en email

MAS, Antwerpen - HH.1051.2-2

Medische uitrusting van de joodse ambulancedienst Hatzoloh

Antwerpen, 2000-2020
Textiel en plastic

De vrijwilligersorganisatie Hatzoloh biedt de eerste medische noodhulp. Ze doet dat in samenwerking met de lokale hulpdiensten. 'Hatzoloh' is Hebreeuws voor 'redding'.

Hatzoloh, Antwerpen

Model van het ziekenhuisschip, de *Global Mercy*

China, 2024
Metaal, kunststof, hout

Dit varende ziekenhuis brengt, met duizenden vrijwilligers, gratis hoogwaardige medische hulp aan de allerarmsten in Afrika. De organisatie streeft ook naar een duurzame verbetering van de lokale gezondheidszorg door de medische voorzieningen te verbeteren en de gezondheidswerkers te trainen. De *Global Mercy* werd in China gebouwd en in 2020 in de Antwerpse haven ingericht.

Mercy Ships

Beeld van een zieke persoon Volk: Shambaa/Sambaa en Mbundu

Tanzania, laat-19de en vroeg-20ste eeuw
Hout en organisch materiaal

Dit beeldje in menselijke vorm heeft een anatomische afwijking. Het moet de afgebeelde ziekte overnemen van wie hulp zoekt. Mogelijk gaat het hier om hoofdpijn of een gezwel.

Bruikleen van de heer en mevrouw T. Huybrechts-Verschueren

Stijgbeugelkruik met afbeelding van een genezingsritueel Precolumbiaanse cultuur

Peru, 850-1470 (mogelijk met 20ste-eeuwse bewerking)
Aardewerk

Een sjamaan-genezer (of een godheid?) houdt naast een liggende vrouw een hand voor de mond, een ritueel gebaar. De verentooien links en rechts geven de hoge status van de vrouw aan. Aan elke kant van het huis staat een assistent.

MAS, Antwerpen AE.1960.0053.0011

Ifa divinatieset

Volk: Yoruba

Nigeria, vóór 1964

Knielende vrouw met doos voor kolanoten (*obi*)

Hout

Klopper (*eroche*)

Ivoor

Orakelbord (*opon ifa*)

Hout

MAS, Antwerpen - AE.1959.0055.0024 / AE.1964.0040 / AE.1958.0014.0001

Luister naar

de Nigeriaanse Antwerpenaar Godfrey Williams-Okorodus, die vertelt over het verloop van een ifa divinatieritueel.

Ifa divinatieset (links) en stijgbeugelkruik (rechts)

Met affiches, brieven en folders roepen hulporganisaties mensen op om hen financieel te steunen. Kunstenaar Annita Smit verwerkte het vele papier in een nieuw werk. Dat is een vorm van upcycling, maar vooral een reflectie op de veelheid van organisaties die mensen helpen, en op hun pogingen om anderen voor hun acties warm te maken.

Als je goed kijkt, herken je een aantal verenigingen. Op een afstand lijkt het kunstwerk op een reddingsboei. Die staat symbool voor de hulp die al deze verenigingen aanreiken.

Wie een leven redt...(redt de hele wereld)

(vrij naar de Talmoed en de Koran)

Annita Smit

Zaltbommel (Nederland), 2024

Promotiemateriaal van Antwerpse en Belgische hulporganisaties

(11.11.11 - Broedelijk Delen - Caritas - Diyanet België - Gaia - Sultan der Maanden - El Ele Hulpvereniging - Al Ikram - Arrahma Humanity - Amnesty International - Chaverim Antwerpen - Arham Yuva Seva Group - Animal Shelter: Krishna Ashram - De Joodse Centrale - Unie Vrijzinnige Verenigingen - de mens.nu - Sikhs United - Moskee Selimiye Camii - Moskee El Mohsinien - Stichting Al-Bunyaan)

Wie een leven redt...

Goede doelen in de schijnwerpers

Tallose organisaties vragen aandacht voor hun goede doelen en voor de financiering ervan.

Het zoeken naar aandacht en middelen neemt vele vormen aan: affiches, tv- en radiospots, persoonlijke brieven, krantenadvertenties, medewerkers die op straat of aan huis een lidmaatschap proberen te verkopen, partnerschappen met bedrijven, tv-shows voor solidariteitsacties...

Wie een leven redt... (detail)

Is de ene hulp 'beter' dan de andere?

Zijn er gradaties in liefdadigheid? En wat zijn criteria: de ingesteldheid waarmee je geeft? Het doel dat je beoogt of bereikt?

Oosterse wijsheid onderscheidt geven 'als een bedelaar' (wat je zelf niet meer gebruikt), 'als een koopman' (je verwacht iets terug) of 'als een koning' (onvoorwaardelijk en ascetisch).

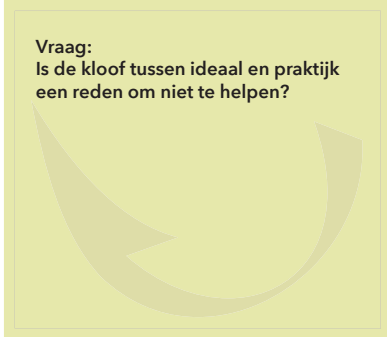
De joodse geleerde Maimonides (1138-1204) rangschikt in zijn *Misjne Tora* liefdadigheid als in een ladder: de laagste vorm is een zichtbare aalmoes die je geeft uit verplichting. De hoogste vorm versterkt de zelfredzaamheid van mensen.

Vergelijk de rangschikking van Maimonides met die van jou.

Vraag:
Is anderen helpen een kwestie van
liefdadigheid of van rechtvaardigheid?

Vraag:
Is de kloof tussen ideaal en praktijk
een reden om niet te helpen?

Hoe help je iemand die vatszit in een (figuurlijke) put?

- 1** De persoon krijgt in de put hulp toegeworpen.
- 2** De persoon krijgt een ladder zodat die uit de put kan klimmen.
- 3** De persoon krijgt hulp om de put te dempen.

Welke situatie verkies jij?

Maimonides (Rabbi Moses Ben Maimon - Rambam)
Cordoba ca. 1138 – Cairo ca. 1204

- 1
geven zodat de ontvanger zelfredzaam kan worden
- 2
anoniem geven zonder de ontvanger te kennen
- 3
anoniem geven aan een ontvanger die je kent
- 4
publiekelijk geven zonder de ontvanger te kennen
- 5
geven voordat het gevraagd wordt
- 6
geven nadat het is gevraagd
- 7
hartelijk maar weinig geven
- 8
met tegenzin weinig geven

- 2
anoniem geven zonder de ontvanger te kennen
- 4
publiekelijk geven zonder de ontvanger te kennen
- 7
hartelijk maar weinig geven
- 3
anoniem geven aan een ontvanger die je kent
- 1
geven zodat de ontvanger zelfredzaam kan worden
- 5
geven voordat het gevraagd wordt
- 6
geven nadat het is gevraagd
- 8
met tegenzin weinig geven

Weldoeners

Sommigen besteden een deel van hun vermogen aan wat zij zelf voor de samenleving belangrijk vinden, zoals het bestrijden van (kinder)armoede, gezondheidszorg of onderwijs. Ze doen dit door te doneren, geld na te laten in hun testament, of via een stichting. Sommigen doen dit publiekelijk, anderen liever anoniem.

Bill Gates als weldoener

Portret van Trycken Verbeeck met testamentair opschrift

Frans Pourbus II

Antwerpen, 1597
Olieverf op paneel

Mevrouw Verbeeck schenkt de helft van haar goederen aan de armen en hoopt op Gods genade:

"TRYCKEN VERBECK. NATVS. 1537. OBYT. 9. MAY. 1634. HEEFT / DE HELFT VAN HAER GOEDEREN DEN ARMEN GELATEN / GODT WILLE HAER SILE GENADICH SYN WT[VIT] / CARITATEN."

Collectie Maagdenhuis, Antwerpen - A.005

Bill Gates als weldoener

Cartoon bij het stuk *De goede werken van Bill Gates*
van journalist Ruud Goossens
De Standaard, 27 februari 2021
Cartoon: Ruben L. Oppenheimer

Een lachende Bill Gates in een pij staat in een soort moderne icoon. Hij heeft dollartekens in zijn ogen en twee injectiespuiten in zijn voorhoofd. Dat verwijst naar de Bijbelse Mozes, die volgens de legende twee hoorns op zijn hoofd had. Zoals Mozes het joodse volk naar het Beloofde Land bracht, zo brengt Bill Gates mensen genezing. De vogels - vredesduif, 'wijze' uil... - versterken de gelijkenis met de heilige Franciscus. In zijn hand houdt Gates een laptop van Microsoft, het bedrijf waarmee hij fortuin vergaarde. Dat spendeert Gates deels aan goede doelen.

Hedendaagse weldoeners

Kapitaalkrachtige ondernemers, acteurs, kunstenaars outen zich vaak als filantropen en doneren een deel van hun vermogen aan goede doelen.

Een selectie: Mark en Priscilla Zuckerberg, Meta - Phil Knight, Nike - George Lucas, film - Warren Buffett, investeerder - Amal Hijazi, zangeres - Amjad Saqib, ondernemer - Chris Martin/Coldplay, muzikant - George en Amal Clooney, acteur en advocate - Cristiano Ronaldo, voetballer - Shah Rukh Khan, acteur - Tony Elumelu, ondernemer.

Vraag:
Veel superrijken financieren
goede doelen.
Wat vind je daarvan?

Schenkingsakte

Antwerpen, 1250
Reproductie van het perkamenten origineel

Dit schenkingsdocument toont hoe welgestelden in de middeleeuwen bijdroegen aan de zieken- en armenzorg: Godefridus de Wezele en zijn echtgenote schenken land aan het Sint-Elisabethgasthuis. Dat ziekenhuis in de Lange Gasthuisstraat/Leopoldstraat bestaat nog.

Collectie Maagdenhuis, Antwerpen - A.52

Gedenksteen uit het Antwerpse godshuis in de Rodestraat

Antwerpen, 1851
Blauwe steen

De inscriptie verwijst naar de schenkers: 'Door aelmoessen herbouwd/1851/de dienende aelmoessenieren/J.A.F. Ullens/F.J. De Borrekens/J.E. Kramp Van Eupen/J.A.J. Meyers/J.H. Vanderlinden'.

MAS, Antwerpen - AV.1965.005.003

Maquette van het Antwerpse godshuis Sint-Barbara

(Lange Nieuwstraat 84-86/Meir 109)

Onbekend

Openluchtmuseum Bokrijk, 1964
Beschilderd karton

Godshuizen zijn liefdadigheidsinstellingen voor (vaak bejaarde) behoeftige mensen. In dit godshuis uit 1489 woonden acht vrouwen. De nog steeds bestaande huisjes staan gegroepeerd rond een grasveld. Ze dienden tot ca. 1950 als woonst voor bejaarden.

MAS, Antwerpen - MAS.0499

Maquette: Ndogpassi III - Théâtre Source

Philip Aguirre y Otegui

Douala (Kameroen), 2013

In Douala maakten kunstenaar Philip Aguirre y Otegui en de lokale gemeenschap een waterbron tot ook een wasplaats en theater. Zo werd het ook een plek van verbinding.

Mu.ZEE, Oostende - MZ000170b

Waterfontein

Karagöz schaduwfiguur
Turkije, 20ste eeuw
Kameelhuid

Het financieren van publieke watervoorzieningen, zoals fontein, is voor moslims een belangrijke goede daad (*sadaka*). De profeet Mohammed zegt: 'De beste liefdadigheid is het geven van water om te drinken.'

MAS, Antwerpen - AE.1983.0009.0043

Vraag:
Helpt geven of lenen van geld
werkelijk of maakt het
afhankelijk?

Islamitisch testament:
schenking van een badhuis

Iran, 1871-1872 – het bijvoegsel 1891
Inkt op papier, bevestigd op linnen (repro)

Door middel van een *waqf*, een islamitische religieuze stichting, worden goede doelen voor de
gemeenschap gefinancierd. In dit geval is dat een badhuis.

Collectie Wereldmuseum, Nederland - TM-4313-164, TM-4313-165

Notities van een islamitische weldoener

Egypte, 800-900
Inkt op papyrus (repro)

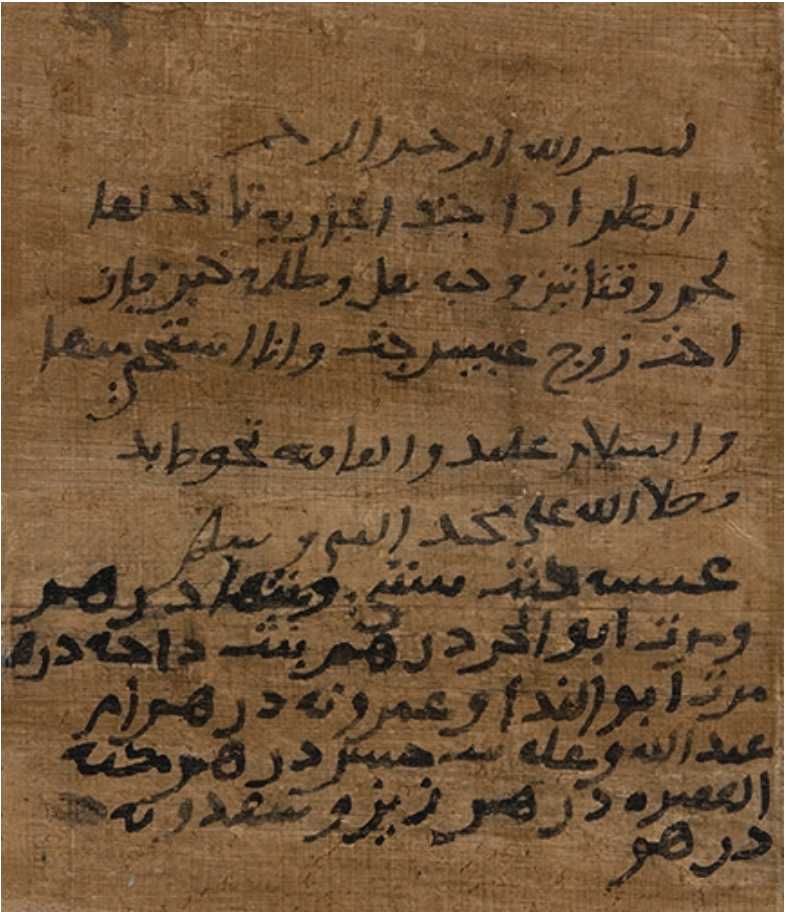
Collectie Wereldmuseum, Nederland - TM-3134-58

Luister naar
de richtlijnen van deze islamitische weldoener.

Notities van een islamitische weldoener

Islamitisch testament

Uit de boeddhistische schildering
Sarvavid Vairocana:
de 'ultieme werkelijkheid': het niets

Waarom helpen we anderen?

Wat drijft mensen om goed te doen?

Voor velen is het belangrijk om bij te dragen aan een rechtvaardige en vreedzame samenleving, hier en nu, maar ook voor toekomstige generaties. Mensen voelen zich vaak gelukkig wanneer ze iets voor een ander kunnen betekenen. En sommigen zijn bereid te strijden voor andermans welzijn als dat ontbreekt.

Anderen geloven dat compassievol leven niet alleen dit leven raakt, maar ook invloed heeft op wat er komt na hun dood. Goede daden zuiveren de ziel, versterken positief karma, of leiden tot een gunstig oordeel bij het Einde der Tijden. Ze leiden tot de bevrijding uit de kringloop van dood en wedergeboorte, zoals in het hindoeïsme en boeddhisme wordt geloofd. Of ze verzekeren een plaats bij God in het paradijs, zoals joden, christenen en moslims geloven. Deze toekomstbeelden zijn lastig voor te stellen en worden vaak symbolisch uitgelegd, afhankelijk van de traditie en het geloof.

Protest als hulp

Helpen kan samengaan met activisme en met protesteren tegen ongelijkheid. Voor wie de oorzaken van onrecht wil aanpakken, wordt medeleven meer dan helpen en zorgen. Het wordt ook een manier om iets te veranderen. De zorg voor het milieu krijgt daarbij steeds meer aandacht in deze strijd. In het Westen is dat eerder recent, elders al veel langer.

Evenwaardigheid eist rechtvaardigheid

Een geel hesje
als vuist tegen onrechtvaardigheid

Evenwaardigheid eist rechtvaardigheid

Affiche (repro) van Broederlijk Delen, 1974

Bisschop Hélder Câmara (1909-1999), de Braziliaanse leider van de *Beweging voor de Geweldloze Revolutie*, streed voor een beter leven voor armen en verdrukten.

KADOC, Leuven

Een geel hesje als vuist tegen onrechtvaardigheid

Reuters, Benoit Tessier
Frankrijk, 2018

De zogenaamde 'gele hesjes' zijn uitgegroeid tot een symbool van protest tegen de moeilijke levensomstandigheden van 'gewone mensen'. Door de verhoging van de brandstofprijzen barstte de onvrede over ongelijkheid in de samenleving los.

Zorg voor de planeet: *plastic soup*-koraal

Victor Leestmans

Antwerpen, 2018
Plastic touw, gejut uit de Schelde

Steeds meer plastic afval belandt in waterlopen en zeeën, met kwalijke gevolgen voor koralen en andere planten en dieren, inclusief de mens. Het protest neemt toe, en is ook ludiek en artistiek, zoals deze koralen van plastic touwen laat zien. Net echt.

Stormkop, Antwerpen

Zorg voor de planeet: klimaatprotest

Ezri Arnouts

Antwerpen, 2021 - papier en beschilderd karton
RedFox, Brussel, 2019 - zelfklever

MAS, Antwerpen - MAS.0534

Luister naar

klimaatactiviste Ezri Arnouts over
haar bezorgdheid over de leefomgeving.

Vraag:
Wat heeft meer impact:
hulp of protest?
Is empathie zonder actie zinvol?

Je hemel verdienen

Wie gelooft in een leven na de dood, gelooft ook vaak dat er een oordeel wordt gevelde over het geleefde leven. Anderen helpen is een belangrijke voorwaarde voor een positief oordeel. Dit wordt hier symbolisch voorgesteld als een weging: een lichte, zuivere ziel gaat naar het paradijs, de hemel.

Vraag:
Heeft goed doen voor anderen
een effect op jou? Hier en nu?
Na de dood?

Het Laatste Oordeel
en de zeven werken
van barmhartigheid

Het Laatste Oordeel en de zeven werken van barmhartigheid

Onbekende Antwerpse meester

Antwerpen, 1490-1500
Olieverf op paneel

Wat gebeurt er bij het Laatste Oordeel, wanneer God goede en slechte daden afweegt? Wie de werken van barmhartigheid toepast, gaat naar het paradijs, rechts van God. Dat vooruitzicht is een krachtige motivatie om anderen te helpen.

Links op het schilderij zie je de zeven goede werken. Het is telkens een heilige die ze uitvoert: de naam staat op het gewaad. Rechts bovenaan is er de hel met daaronder de zeven hoofdzonden waartoe Satan mensen verleidt, zoals gulzigheid en gierigheid.

Collectie Maagdenhuis, Antwerpen - A.149

'Vreemdelingen' helpen, loont

Antwerpen, 19de eeuw
Verf op karton

Collectie Maagdenhuis, Antwerpen

Anderen helpen na de dood

Antwerpen, ca. 1775-1799
Olieverf op hout

Sint-Jacobskerk, Antwerpen - PA.016.E132

Het paradijs als een *Rosa Celeste*

Reproductie van een illustratie (Gustave Doré) uit *La Divina Commedia* (*Paradiso, Canto XXXI*) van Dante Alighieri
Druk van de boekuitgave: Parijs, 1969

De grote Hemelse Roos (*Rosa Celeste*) bestaat uit de zielen in het paradijs. Onderaan kijken Dante en Beatrice naar de hoogste hemel.

Universiteit Antwerpen, Historische collecties

Katholieke devotieprentjes: de weging van de zielen

Antwerpen, begin 20ste eeuw
Inkt op papier, (repro)

Na de dood weegt Michaël de ziel van de overledene: goede daden maken de ziel licht en geven toegang tot het paradijs. Anders wacht het vagevuur of de hel.

MAS, Antwerpen - AF.08122.041
Ruusbroecgenootschap, Antwerpen - RG-PC E1: Michaël 15.1.1

Islamitische symbolische voorstelling van de Eindtijd en het Oordeel

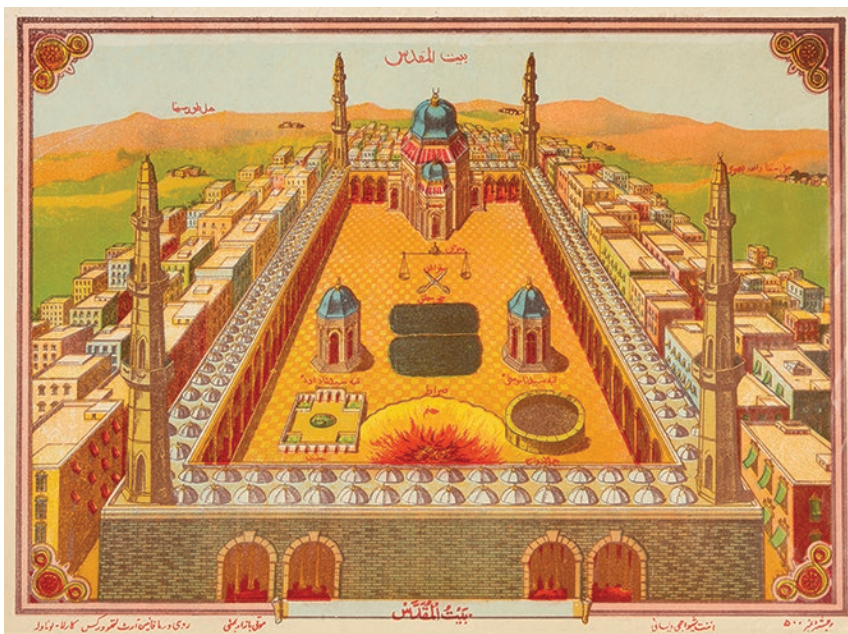
Ravi Varma Press (uitgever)

India, ca. 1900

Steendruk op papier (repro)

We zien de Haram al-Sharif in Jeruzalem, de Tempelberg, met daarop de weegschaal voor de weging van de daden van de overledene. Die vindt plaats bij het Einde der Tijden. Als de persoon een gelovig leven leidde, en goede daden verrichtte, zal het pad breed genoeg zijn om over het hellevuur te kunnen lopen, tot in de paradijselijke tuin.

Collectie Wereldmuseum, Nederland - TM-4816-373

Islamitische voorstelling van de Eindtijd en het Oordeel

De weging van het hart in het oude Egypte

De weging van de goede daden in het oude Egypte

| 59

In dit fragment uit het Egyptische *Dodenboek* legt de overledene de *Verklaring van Onschuld* af voor dodenrechter en koning van de Onderwereld, Osiris. Ter controle weegt Anubis, de beschermer van de doden, het hart. Ma'at, godin van waarheid en rechtvaardigheid, dient als tegengewicht. Thot noteert de uitslag.

Heeft de dode gelogen, dan wordt zijn ziel door een monster vernietigd. Is de verklaring correct en zijn zijn ziel zuiver, dan mag hij naar een plek van eeuwige vrede en geluk. Leven volgens de principes van Ma'at levert een goed hiernamaals op.

Mummiewindsel: de weging van het hart en het oordeel

Memphis (Egypte), Ptolemaeïsch (332-30 v.Chr.)
Linnen en vlas

Tronende Osiris (rechter)

Egypte, 25ste dynastie (ca. 1070 - 712 v.Chr.)
Brons

Anubis (met jakhalskop), beschermer van de doden

Sakkara (Egypte), Derde tussenperiode (1070-712 v.Chr.)
Brons

Thot (met ibiskop) noteert de uitslag

Sakkara (Egypte), 22ste tot 23ste dynastie (945-712 v.Chr.)
Brons en goudverf

MAS, Antwerpen - AV.4943.1-2 / AV.1879.001.059 / AV.1879.001.113 / AV.1879.001.019

Luister naar
de Verklaring van Onschuld
(*Dodenboek*, hoofdstuk 125).

Geven leidt naar verlossing

Dāna, Sanskriet voor 'geven', gaat over onbaatzuchtige vrijgevigheid en liefdadigheid. Het is een spirituele plicht en je doet het uit respect, niet met het doel iets te krijgen. Toch zijn er voordelen voor de gever: het bevordert de spirituele groei en het bouwt goed karma op.

Het uiteindelijke doel is de verlossing uit de cyclus van dood en wedergeboorte (*samsara*), en het opgaan van de uit het lichaam bevrijde ziel (*atman*) in het nirwana of het niets.

Siddhapratima: de verlostte ziel,
voorgesteld door het niets,
de leegte

Mahavira's verlossing uit de cyclus van dood en wedergeboorte

Folio uit de heilige tekst van de jain: *Kalpa sutra*
India, tweede helft 15de eeuw
Gouache op papier, inkt

Siddhapratima: de verlorene ziel, voorgesteld door het niets, de leegte

India, 20ste eeuw
Brons

Siddhapratima: de verlorene ziel, voorgesteld door een wit silhouet op een maansikkel

India, 2023
Plastic

Mahavira, de 24ste en laatste jain *tirthankara* van deze tijdsyclus, rust op een witte maansikkel. Die symboliseert de zuivere ziel. Ze is verlost uit de cyclus van dood en wedergeboorte en heeft het paradijs bereikt. Een zuivere ziel ontstijgt alle lichamelijkeheid. Dat kan worden weergegeven als een lege uitsnede of een volledig wit silhouet. Dergelijke voorstellingen herinneren jain gelovigen dagelijks aan hun levensdoel: anderen barmhartig en rechtvaardig helpen om het nodige karma op te bouwen.

MAS, Antwerpen - AE.2001.0041.0002 / AE.2009.0016.0001 / MAS.0446.006

Mahavira's verlossing
uit de cyclus van dood en wedergeboorte

Het nirwana van de Boeddha: verlost van het 'eindeloze ronddwalen' in lijden

Bihar (India), ca. 800
Graniet

MAS, Antwerpen - AE.1995.0002.0002

Het nirwana van de Boeddha

Uit de boeddhistische schildering *Sarvavid Vairocana*: de 'ultieme werkelijkheid': het niets

Binnen-Mongolië (China), 18de -19de eeuw
Gouacheschildering op papier (repro)

MAS, Antwerpen - AE.1977.0026.52-54

Het paradijs van Amitabha

Tibet, vermoedelijk 18de of 19de eeuw
Tanka: schildering op zijde

Vertrouwen op het mededogen van Boeddha Amitabha om het paradijs te bereiken.

MAS, Antwerpen - AE.1959.0026

Hulp na de dood: de hond als beschermer en gids

Veracruz (Mexico), 400-800 n.Chr.
Aardewerk

In verschillende precolumbiaanse culturen waren honden trouwe metgezellen die de ziel van de overledene als beschermende gids begeleidden in het hiernamaals, in de onderwereld.

MAS, Antwerpen - MAS.IB.2010.017.054.2-3

De hond als beschermer en gids

Piöta

De pijn van anderen voelen: mede-lijden. Een van de uitdrukkingen daarvan leverde in de christelijke kunst een iconisch beeld op: de *piöta*. Een voorstelling van de treurende Maria met op haar schoot haar pas gestorven zoon Jezus. 'Pietà' is het Italiaanse woord voor medelijden, barmhartigheid... Dit sterke beeld inspireert kunstenaars tot vandaag.

Piëta

Walter Pompe, naar A. Colijns de Nole

Antwerpen, 1729
Terracotta

MAS, Antwerpen - AV.0750

Pietà, 2008

Berlinde De Bruyckere

2008
Was, epoxy, metaal, hout, kussens

Privéverzameling

The Untitled Images

Khaled Barakeh

Frankfurt, 2014 - Speciale editie, Berlijn, 2025
Gedeeltelijk afgepelde digitale afdruk op mat papier
Originele foto: Manu Brabo, Syrië, 2013

Courtesy of the artist

Muziek

Een piëta roept een gevoel van medelijden op. Ook muziek kan emoties zoals verdriet of pijn overbrengen. Luister hier naar muziekfragmenten terwijl je naar deze piëta's kijkt.

Lior, Nigel Westlake, Sydney Symphony Orchestra - Compassion: I. Sim Shalom (Grant Peace) (2013) | Nick Cave - Push the Sky Away (2013) | Tenebrae Choir (composer: Gregorio Allegri) - Miserere (2006) | Lauryn Hill - Mystery of Iniquity (2002)

Spotify: *Radio MAS: Compassion*

Kannon Bosatsu is de Japanse versie van Avalokiteshvara, de bodhisattva van mededogen

Wie zijn goede voorbeelden?

Influencers zijn van alle tijden. Hun uitstraling wekt sympathie op, hun daden dienen als voorbeeld. We spiegelen er ons aan. Sommigen komen en gaan met de tijdsgeest, voor andere voorbeeldfiguren is de waardering tijdloos. Sommige rolmodellen zijn echt, andere bestaan alleen in verhalen.

Het medeleven en de goede daden van goddelijke figuren en heiligen, literaire personages, positieve kwaliteiten die we in een menselijke gedaante afbeelden...: ze kunnen ons aanzetten tot helpen.

Ook 'gewone' mensen zijn voorbeeldig om hun goede daden. Daar krijgen ze waardering voor van de samenleving. De ene wordt heilig verklaard, een ander ontvangt de Nobelprijs voor de Vrede, nog een ander krijgt likes op social media of een standbeeld.

Deugden in persoon

Goede voorbeelden zijn niet altijd mensen. Ook de ideeën of principes zelf – denk aan zorgzaamheid, toewijding, zelfopoffering – dienen als voorbeeld. Ze worden dan voorgesteld in een makkelijk verstaanbaar beeld, zoals een voedende pelikaan of een moeder met kind.

Beeld met voedende pelikaan

Beeld met voedende pelikaan

Onbekend

België, ca. 1900
Natuursteen

Een pelikaan die in haar borst prikt om haar jongen met haar bloed te voeden: in de katholieke christelijke cultuur is het sinds eeuwen een populair symbool van zelfopoffering, liefdadigheid, hulp aan anderen... naar het voorbeeld van Christus die zich ook opofferde.

MAS, Antwerpen - MAS.0271.079

Sierplakkaat van de Menslievende Kring Deurne: Leef voor anderen

Stan Baele (ontwerp)

Kortrijks Dakpannenkantoor Le Littoral (uitvoering)

Antwerpen, 20ste eeuw
Geglazuurd aardewerk

Collectie Maagdenhuis, Antwerpen

Glazen bokaal met voedende pelikaan

Anoniem

1690
Verf op glas

MAS, Antwerpen - AV.1933.005

Vrijmetselaars-schootsvel met pelikaan

Onbekend

Antwerpen, 1800-1880
Geborduurd textiel

De symboliek van de vrijmetselaarsbeweging, die in de 18de eeuw is ontstaan vanuit het streven om vrij te kunnen denken, verwijst naar bouwvakkers en steenhouwers. Maar er is ook oorspronkelijk christelijke symboliek aanwezig, zoals de zorgende pelikaan op deze ceremoniële schort. Naastenliefde is er, naast broederschap en rechtvaardigheid, een belangrijk ideaal.

MAS, Antwerpen - AV.3184

Vlag van de Koninklijke Maatschappij De Liefdadige Club met afbeelding van een voedende pelikaan

Anoniem

MAS, Antwerpen - HH.0366

Haardplaat met een allegorische voorstelling van Caritas

Onbekend

Zuidelijke Nederlanden, 1700-1725
IJzer

MAS, Antwerpen - AV.2277

Twee dooplepels versierd met Caritasbeeldje

Onbekend

Europa, 19de eeuw
Zilver

Caritas is het Latijnse woord voor 'liefdadigheid' of 'naastenliefde'. In de katholieke christelijke cultuur wordt deze kwaliteit voorgesteld als een vrouw die haar onvoorwaardelijke liefde voor kinderen toont. Soms geeft ze een kleintje de borst. Het beeld staat symbool voor de onbaatzuchtige zorg voor anderen.

MAS, Antwerpen - AV.1904 en AV.1905

Kruik met een voorstelling van de liefde (Caritas), de hoop (Spes) en het geloof (Fides)

Hans Hilgers

Siegburg, 1591
Gres (zandsteengoed)

MAS, Antwerpen - AV.1913.023.05-59

De medelevende boeddha

Boeddha Amitabha staat symbool voor de barmhartige aard van de Boeddha, die eindeloos mededogend en wijs is. Zijn helper is Avalokiteshvara, de bodhisattva van mededogen. Hij bereikte de Verlichting, maar verkoos niet op te gaan in het nirwana, om anderen te helpen hetzelfde doel te bereiken. De liefdevolle uitstraling en de vele helpende armen illustreren zijn vriendelijkheid.

Kannon Bosatsu, de Japanse Avalokiteshvara

Japan, ca. 1670
Goudvernis op hout

MAS, Antwerpen - AE.4822

Boeddha Amitabha

China, 1736-1795, of later exemplaar in die stijl
Porselein (famille rose)

MAS, Antwerpen, AE.1958.0026.0025

Guanyin, de Chinese Avalokiteshvara

China, vermoedelijk 18de - 19de eeuw
Brons

MAS, Antwerpen - AE.1957.0025.0002

Votieftabletje met Witte Tara, de Tibetaanse bodhisattva van mededogen

Binnen-Mongolië (?), vermoedelijk late 19de - begin 20ste eeuw
Klei

MAS, Antwerpen - AE.1957.0038.0004

Luister naar het chanten van de mantra van de mededogende Avalokiteshvara:
Oh mani padme hum

Goddelijk, heilig

Voor mensen die in één God geloven, is die God het hoogste morele gezag. Hij staat ook voor oneindige barmhartigheid voor alle mensen. In levensbeschouwingen met meer dan één god vertegenwoordigen de afzonderlijke goden een of meer kwaliteiten, zoals mededogen en liefde.

Een 'heilige' is iemand die, binnen een spirituele traditie, goddelijk geïnspireerd en daardoor uitzonderlijk goed is. Een katholieke heilige, een islamitische profeet, een sikh goeroe of bhai, een jain tirthankara, een boeddhistische bodhisattva ...: allemaal worden ze voor hun goede voorbeeld vereerd én nagevolgd.

Gevleugelde Isis met Hathorkroon

Christus als beschermer van de wezen, met links aalmoezeniers en een Caritasfiguur

Peter Paul Rubens

Antwerpen (Jongensweeshuis op de Paardenmarkt), 17de eeuw
Olieverf op paneel

Collectie Maagdenhuis, Antwerpen - A.140

Decoratie met de '99 Schone Namen van Allah' (Asma' ul-Husna)

Marokko, 2024
Textiel, plastic, hout en glas

De eerste twee namen van Allah luiden: Ar-Rahman (de Barmhartige) en Ar-Rahim (de Genadevolle). Elk gebed begint met het vermelden van deze goddelijke kwaliteiten. Ze verwoorden Allahs barmhartigheid voor de wereld en voor individuele mensen.

MAS, Antwerpen - MAS.0526

Bateba-beeld

Volk: Lobi

Burkina Faso, 20ste eeuw, vóór 1980
Hout

Een *bateba* zou je een helper van goden of geesten kunnen noemen, die uit mededogen voor de mensen bescherming biedt tegen ziektes en andere problemen.

MAS, Antwerpen - AE.1980.0039.0002

Gevleugelde Isis met Hathorkroon

Egypte, 323-30 v.Chr.
Brons

De Egyptische godin Isis schonk mensen haar gave van mededogen en zorgde voor gelijkheid en zorg voor iedereen. Hathor was de godin van vriendelijkheid en liefde, vrijgevigheid en mededogen. Met haar vleugels beschermt Isis de dode Osiris (en zo iedere overledene) tegen het Kwaad.

MAS, Antwerpen - AV.1879.001.030

Krishna, god van mededogen en liefde

Anoniem

Jaipur (India), 19de eeuw
Schildering op papier

MAS, Antwerpen - AE.2002.0018.0005

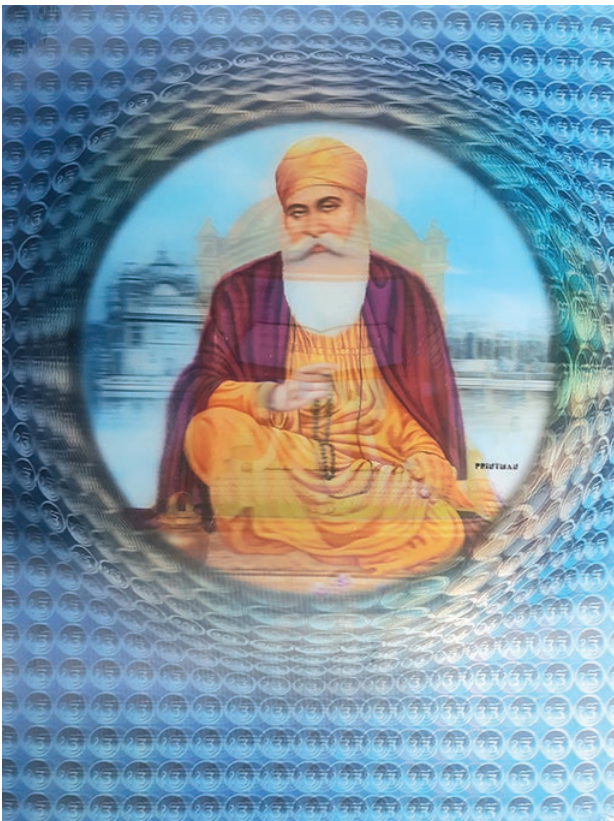
Goeroe Nanak en Goeroe Granth Sahib, de eerste en de laatste sikh goeroe

Printman Associates Private Limited

India, begin 21ste eeuw
Lenticulaire druk op papier

Goeroe Nanak (1469-1539), stichter van het sikhisme, benadrukte dat je anderen onbaatzuchtig moet helpen (*sewa*). Hij gaf het goede voorbeeld en maakte van het delen van welvaart (*vand chakna*) een pijler van het sikh geloof. De laatste goeroe is een boek en bevat de wijsheid van de voorgaande 10 goeroes.

MAS, Antwerpen - MAS.0418.001

Goeroe Nanak

Katholieke devotieprentjes: Elisabeth van Hongarije, Vincentius a Paulo, Martinus van Tours, Onze-Lieve-Vrouw van Troost

België, 19de en 20ste eeuw
Papier

Het MAS bewaart duizenden katholieke devotieprentjes. Gelovigen hielden die bij zich. De afgebeelde heiligen illustreren de goede werken die ze deden. Het zijn voorbeelden.

MAS, Antwerpen - AF.08132.010, AF.08151.027, AF.08141.011, MFA.1959.052.060, AF.08132.009, AF.10615, VM.2008.015.095, MFA.1987.034.061

De heilige Clara deelt graan uit aan de armen De heilige Elisabeth van Hongarije verzorgt de zieken

Jan de Caumont

Leuven, ca. 1600-1650
Glas-in-lood

Museum M, Leuven - B/III/63, B/III/55

Icoon met de heilige Basilius de Grote van Caesarea (329-379)

George Sergiu Vatamaniuc

Iasi (Roemenië), 2023
Olieverf en bladgoud op hout

Basilius is omringd door zieken en andere hulpbehoevenden. Achteraan zie je de Basiliade, dat was het naar hem genoemde hospitalencomplex bij Caesarea (Kayseri, Turkije). De orthodoxe christelijke heilige stichtte het om armen, zieken, wezen, reizigers en andere hulpbehoevenden gast-vrijheid en hulp te bieden.

Roemeens-Orthodoxe Kerk, Wilrijk

Samavasaran-toren

Onbekend

India, 20ste eeuw
Zilver, brons en spiegelglas

Een samavasaran is voor jain gelovigen een heilige plaats door de hemelse goden voorbereid voor de preken van een tirthankara, een jina. Daar deelt deze tijdens rituelen zijn kennis met anderen. Om hen te helpen ook de verlossing uit de cyclus van dood en wedergeboorte te bereiken. De gelovige spiegelt zich hier letterlijk aan de tirthankara.

MAS, Antwerpen - AE.2001.0021.0001

Parshvanatha

India, 10de eeuw
Zandsteen

Dit is de 23ste van in totaal 24 tirthankara's. Ze worden gekenmerkt door een universeel mededogen: hun voorbeeld en hun leer richt zich op alle levende wezens. Parshvanatha, aan wie de jain tempel in Wilrijk is gewijd, kende een ongeziene gelijkmoedigheid en verdraagzaamheid.

MAS, Antwerpen - AE.1997.0021

Sint-Maarten deelt zijn mantel

Théodore Géricault (naar Anthony van Dyck)

Frankrijk, ca. 1812
Olieverf op doek

Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België, Brussel - 2544

Gewone mensen

Een goddelijk of heilig statuut is niet vereist om als ethisch rolmodel te dienen. Uitzonderlijke bijdragen aan de gemeenschap, al dan niet op gevaar van eigen leven, kunnen rekenen op publieke waardering en navolging.

Denis Mukwege,
Nobelprijswinnaar voor de Vrede,
door David Katchiunga

Winnaars van de Nobelprijs voor de Vrede worden erkend om hun bijdrage aan vrede, gezondheidszorg, onderwijs, milieu, gerechtigheid of humanitaire hulp.

Een selectie: Rode Kruis, Amnesty International, Rigoberta Menchú Tum, Wereldvoedselprogramma/VN, Denis Mukwege, Malala Yousafzai, Muhammad Yunus en Grameen Bank.

Ceremoniële hoofdtooi

Volk: Kajapo, Amazonië

1975

Ara-staartveren en katoen

De Kajapo hebben prachtige hoofdtooiën. Alleen wie bij-draagt aan de gemeenschap, en dus solidair en vrijgevig is, mag ze dragen. Draggers worden zo letterlijk en figuurlijk *beautiful people* en rolmodellen. Vooral leiders moeten altijd hun vrijgevigheid tonen. Het belang van de groep en solidariteit staan voorop.

MAS, Antwerpen - AE.1975.0046.0014

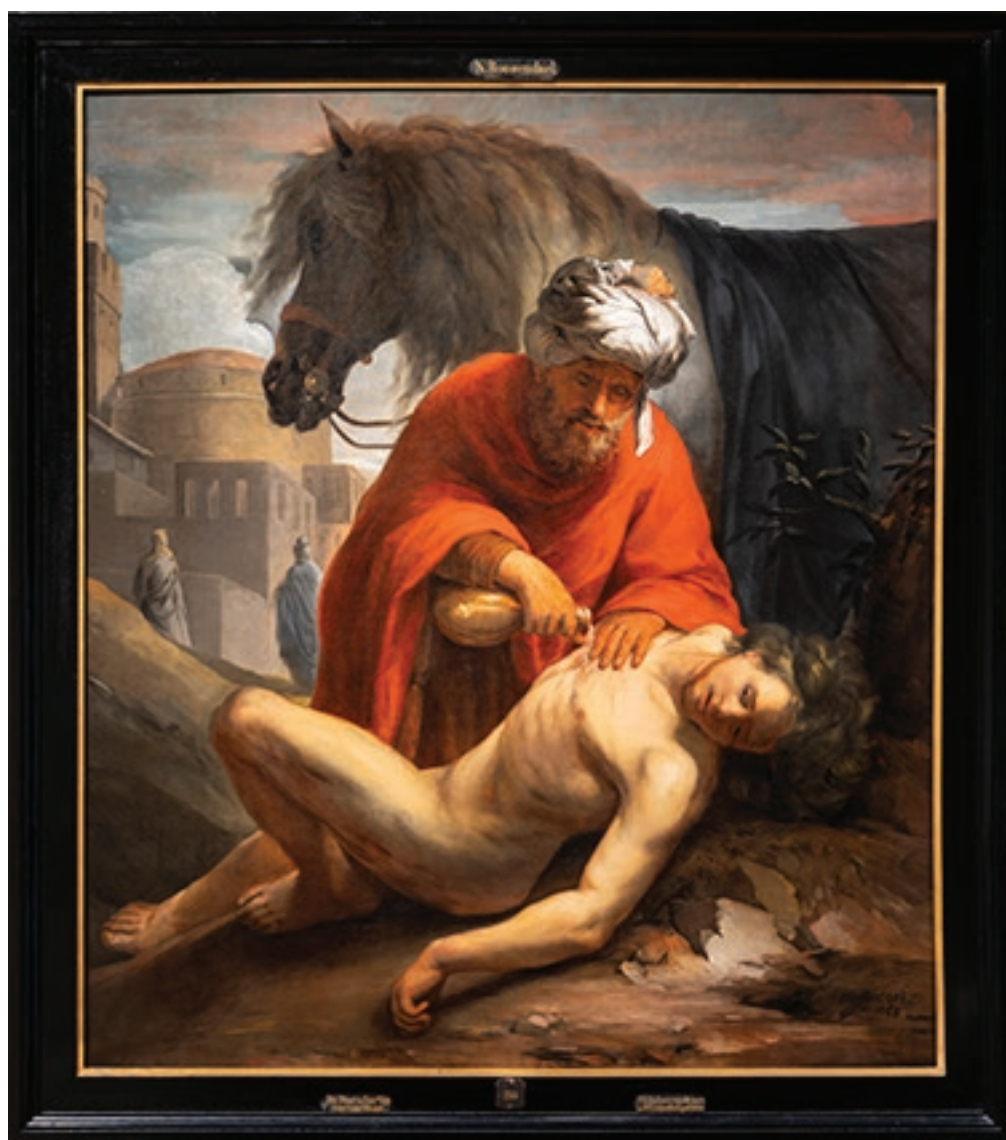

Ceremoniële hoofdtooi

‘Een barmhartige Samaritaan’

De barmhartige Samaritaan is een fictief personage uit het christelijke evangelie. Nadat twee eerdere voorbijgangers niets deden, stopt hij wél om een gewonde te helpen. Dat voorbeeldgedrag kreeg een plaats in ons taalgebruik: iemand die anderen onbaatzuchtig helpt, noemen we ‘een barmhartige Samaritaan’.

De zorgende en beschermende houding van de Samaritaan is universeel menselijk en werd op vele manieren in beeld gebracht.

De barmhartige
Samaritaan,
door Nicolaes Roosendael

De barmhartige Samaritaan

Nicolaes Roosendael

Nederland, 1665
Olieverf op doek

Frans Hals Museum, Haarlem - os I-297

De barmhartige Samaritaan

Ferdinand Hodler, 1881

Olieverf op doek

Kunsthaus Zürich, Gottfried Keller-Stiftung, Bundesamt für Kultur, Bern, 1920-1284

Landschap met de barmhartige Samaritaan

Frans Mostaert

Antwerpen, 16de eeuw
Olieverf op paneel

Koninklijk Museum voor Schone Kunsten, Antwerpen - 5033

De barmhartige Samaritaan

Anoniem

Zuidelijke Nederlanden, tweede helft 16de eeuw

Musea Brugge - 1976.GRO0196.I

Schoolplaat met de barmhartige Samaritaan

West-Europa, 1900-1960
Schildering op doek

MAS, Antwerpen - MAS.0419.001

Tegeltableau met de barmhartige Samaritaan

Rotterdam, ca. 1800
Geglazuurd aardewerk

Privéverzameling Lejo Schenk

Glasraam met de barmhartige Samaritaan

Onbekend

Zuidelijke Nederlanden, 1545-1555

MAS, Antwerpen - AV.1171

Pater Damiaan

Jean-Léon Huens (illustrator), Uitgeverij Historia

België, 1941-1961

Uit de reeks prentenboeken: 's Lands Glorie - Artis Historia

Hawaï, 19de eeuw, de Belgische missionaris Pater Damiaan verzorgt verstoten lepralijders. Hij sterft zelf aan de ziekte.

Keizerin Kōmyō wast een persoon met lepra

Utagawa Kuniyoshi (vervaardiger), **Iseya Kanekichi** (uitgever)

Japan, 1852

Houtgravure (repro)

Collectie Wereldmuseum, Nederland - TM-4133-312a

Japan, 8ste eeuw, Keizerin Kōmyō sticht een openbaar badhuis en wast zelf duizend mensen.

Bhai Khanyia: medeleven voor iedereen

Bhagat Singh - Sikhi Art

Canada, 2016

Digitaal schilderij (repro)

Punjab, India, 17de eeuw: tijdens een strijd geeft de sikh waterdrager Khanyia iedereen te drinken, vriend én vijand.

Zorg voor stervende aidspatient

USA, jaren 1990

© Aids Health Care, Los Angeles

De jaren 1990: de aidsepidemie woedt volop. Zorgverleners staan in de vuurlinie om de besmettelijke zieken te verzorgen.

Vraag:
Spoort het voorbeeld van bekende
mensen, heiligen, ... jou aan om
anderen te helpen?

Vraag:
Wie help je: mensen uit je omgeving?
Of alle mensen, zonder onderscheid?

Vraag:
Heeft iedereen recht op hulp?
En wie bepaalt dat?

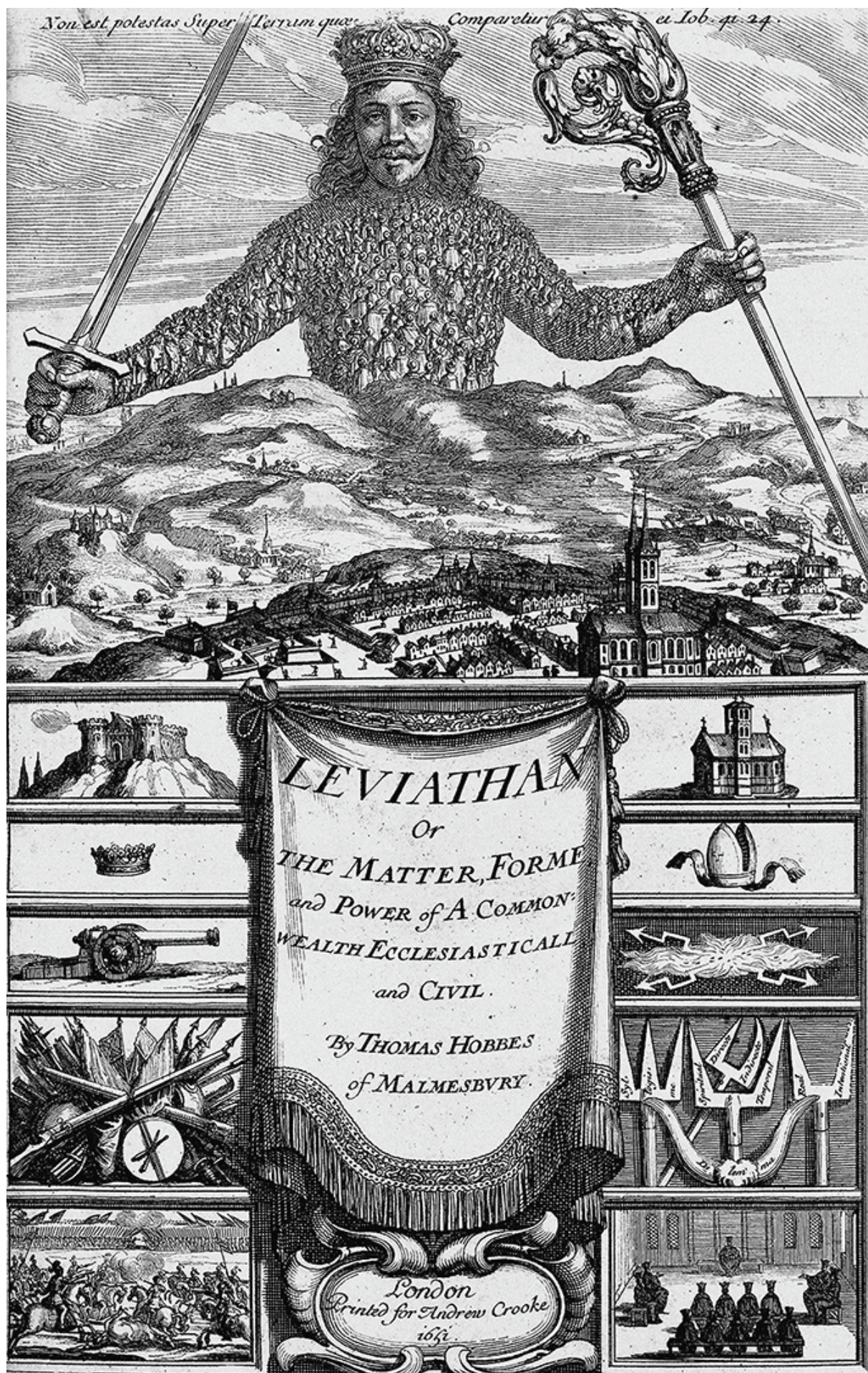

Zorg voor
stervende aidspatiënt

Bhai Khanyia:
medeleven voor iedereen

Non est potestas Super Terram quae Comparetur ei Job. 41. 24.

Wat inspireert ons?

Waarop steunen we ons medelevend en hulpvaardig gedrag?
Welke bronnen oefenen gezag uit?

Religieuze tradities, niet-religieuze ideologieën, wetenschappelijke inzichten: ze kunnen houvast bieden. Ze bevatten regels en leidraden die zijn opgelegd door een god, door geesten of voorouders, of door de mens zelf.

De rode draad is vaak dezelfde: 'Behandel anderen zoals je zelf behandeld wil worden'. We noemen dat de 'gouden regel'. Het is een basisnorm voor (menselijke) relaties.

Waar vind je die regels en normen? In eeuwenoude geschriften en mondelinge overleveringen, maar ook in internationale afspraken en verdragen. Die bronnen bestaan naast elkaar. Ze herinneren er ons aan waar mensen willen voor staan.

Poortomlijsting van het Maagdenhuis met een Bijbelinscriptie

"(BE)AT; QVI INTELLIGIT S(V)PER EGENUM (E)T PAUPER(E)M IN DIE MALA LIBERAB(I)T EUM DOM(I)NUS PSX(L)"

"Gelukkig wie zorgt voor de armen en behoeftigen. In kwade dagen zal de Heer hem uitkomst geven. Psalm 41"

Antwerpen, 16de eeuw
Zandsteen

Dit citaat uit de Bijbel was lang een inspiratiebron voor liefdadigheidsinstellingen.

MAS, Antwerpen - AV.1901.03.1-9

Benoet Piret met twee weeskinderen

Onbekende meester, 16de eeuw

Olieverf op doek

Beheerder Piret laat zich portretteren als 'vader van het vondelingenhuis' (links boven). Hij houdt de kijker een lange tekst voor: goede werken, zoals de zorg voor weeskinderen, steunen op het evangelie en op de boodschap van Jezus Christus.

Collectie Maagdenhuis, Antwerpen - A.105

Luister naar

wat Benoet Piret inspireert:
de leer van Christus.

Versierde achtersteven van een schip: de vermenigvuldiging van de broden

Anoniem

18de eeuw
Eikenhout

Het Bijbelse verhaal van Jezus die een aantal broden wonderlijk vermenigvuldigt, spoort mensen aan om voedsel te delen met anderen.

MAS, Antwerpen - AS.1979.052

Wandplaat met een voorstelling van de verdeling van brood en water

Gerrit de Graaf (schilder)

Amsterdam, 1772

Geglazuurd aardewerk

'Matt. 25:35', midden onderaan, verwijst naar het evangelie van Mattheüs: "Want Ik had honger en jullie gaven Mij te eten, Ik had dorst en jullie gaven Mij te drinken. Ik was een vreemdeling en jullie namen Mij op."

MAS, Antwerpen - AV.7756

De Bergrede

Onbekend

Antwerpen, 1500-1699

Glas-in-loodraam

In de zogenaamde Bergrede uit het evangelie (Mattheüs 5, 6 en 7) roept Christus op om anderen te troosten, en om zachtmoedig, barmhartig en rechtvaardig te zijn. Een erg invloedrijke tekst.

Museum Mayer van den Bergh, Antwerpen - MMB.0668

Luister naar

het verhaal uit de Hopi-cultuur (zuidwesten Verenigde Staten) over het mededogen van grootmoederspin.

Luister naar

de Yoruba vertelling door de Nigeriaanse Antwerpenaar Godfrey Williams-Okorodus over een arme man, zijn paard, hooi ... en wat dit te maken heeft met mededogen.

Kalligrafische hadith:

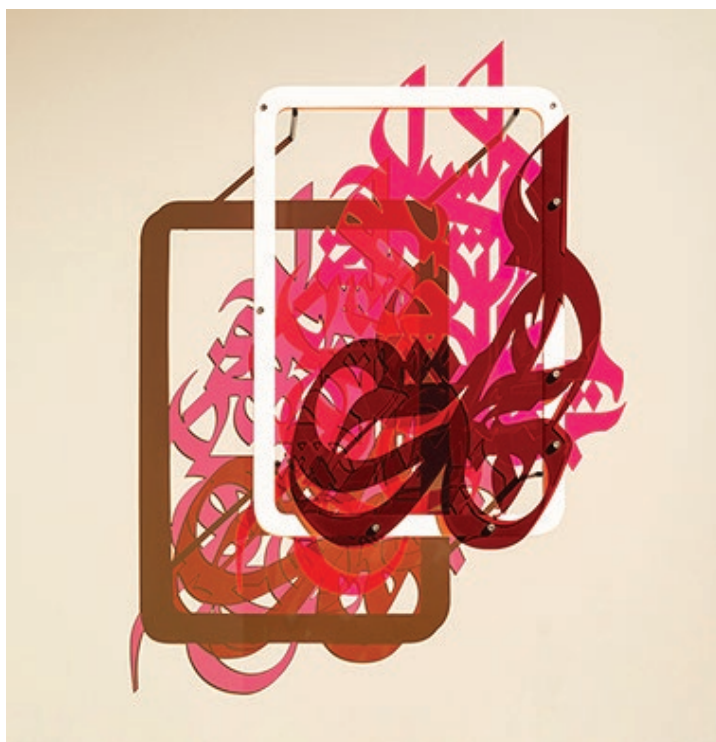
"Hij die eet tot hij gevuld is terwijl zijn buur naast hem honger heeft, is geen gelovige"

Dema One

Brussel, 2024
Plexiglas, hout

De Koran roept moslims op om een deel van hun bezit af te staan. Dat is de zogenaamde armenbelasting of *zakat*, een religieuze plicht. Je kan ook vrijwillig aan liefdadigheid doen: *sadaqa*. De uitspraken en handelingen van de profeet Mohammed (*Hadith*) sporen gelovigen aan om mensen te helpen.

MAS, Antwerpen – MAS.0539

Leefregels van de Boeddha voor leken:

'Wat u ook denkt dat voor uzelf ongewenst en onaangenaam is, doe dat niet aan anderen.'

Lotussoetra: facsimile van de Derge-uitgave uit 1733
New Delhi, 1975
Druk op papier, katoen

De Lotussoetra omvat de essentie van het onderricht van de Boeddha. Je moet handelen met empathie, mededogen en respect voor anderen. Alle wezens willen lijden vermijden en gelukkig zijn. Mededogen is eigen aan de mens: het heeft alleen ruimte nodig om te groeien.

Tibetaans Instituut, Schoten

Sarvavid Vairocana Mandala: de vier ontmoetingen van Siddhārtha Gautama

Anoniem

Binnen-Mongolië, 18de -19de eeuw
Gouacheschildering op papier (repro)

De Boeddha reageert geschokt op het lijden van de mens wanneer hij een oude man, een zieke en een dode ziet. Hij is vervuld van medelijden. De ontmoeting met een onthecht levende monnik geeft hem geen antwoord op het waarom van menselijk lijden. Daarom gaat hij op zoek naar een spiritueel antwoord.

MAS, Antwerpen - AE.1977.0026.04-54

Portret van de Chinese filosoof Confucius (Kong Fuzi)

Uit het album: *Portretten van wijzen en deugdzame personages*
(Shengxian tuzan)
China, Vroege Ming-periode, 15de eeuw
Schildering op zijde

Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, Brussel - Ver.120

De Analecten: uitspraken van Confucius en zijn leerlingen

Facsimile van *De Analecten* (Chin. *Lúnyǔ*)
Uitgave van het National Palace Museum, Taipei, 1971

Belangrijke concepten in *De Analecten* zijn *ren*, medemenselijkheid en goedheid, en *shu*, wederkerigheid: "Behandel anderen zoals je zelf wil behandeld worden". De principes zijn noodzakelijk voor een harmonieuze samenleving.

Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, Belgisch Instituut voor hogere Chinese Studiën, Brussel

Luister naar

het gesprek tussen Confucius en zijn leerling over de gulden regel.

Devotioneel sierdoek (*rumalla sahib*) voor de Goeroe Granth Sahib

India (Delhi of de regio Punjab), 2023
Katoen, zijde, acryl en polyester

Sikhs geloven in één God, de barmhartige Waheguru. Zij volgen de leer van elf goeroes, met Goeroe Granth Sahib als laatste. Dat is geen persoon maar een heilig boek met de wijsheid en kennis van zijn tien voorgangers.

Essentiële principes zijn delen met anderen (*vand shakna*) en dienstbaarheid aan anderen (*sewa*). "Houd uw hart tevreden en koester mededogen voor alle wezens; alleen zo kan uw heilige gelofte worden vervuld." (GGS 299).

Gelovigen kunnen een sierdoek kopen en op de Goeroe Granth Sahib leggen. Zo krijgen ze zijn bescherming. Met het geld worden onder meer noodlijdende leden van de gemeenschap gesteund.

MAS, Antwerpen - MAS.0418.007

Baghavat Gita (Lied van de Heer) als stripverhaal

Anant Pai (redactie), Pratap Mulick (illustraties)

Uitgave van India Book House Pvt. Ltd.

India, 2007
Druk op papier

De *Baghavat Gita* is een hindoeïstisch epos. Krishna (een incarnatie van de god Vishnu) leert prins Arjuna, zijn vriend, dat alle levende wezens familie zijn. Daarom moet Arjuna juist en goed handelen: "Wie nobel is en verlichting zoekt, is altijd bezig met het verrichten van goede daden."

Krishna's boodschap van universele liefde en verantwoordelijkheid voor anderen vinden we in alle hindoeïstische strekkingen terug, onder meer bij de Hare Krishna of bij de BAPS, een Swaminarayan beweging.

MAS, Antwerpen - MAS.0257.006

Jain Prateek Chihna: universeel mededogen voor alle levende wezens

Dit is het officiële symbool voor het jainisme: het bevat alle belangrijke waarden van deze filosofie. De hand met het wiel staat voor geweldloosheid (*ahimsa*) tegenover alle levende wezens. Onderaan staat het jain motto: '*Parasparopagraho Jivanam*', een citaat uit het heilig boek *Tattvartha Sutra*. Het betekent: 'Wederzijdse hulp, onderlinge verbondenheid, is het wezen van het leven'.

Adinkra: stoffen met symbolen

Akan gemeenschap van Notonso

Ashanti-regio, Ghana, 2024

Verf gestempeld op katoen

Ideeën en tradities worden ook mondeling of in abstracte symbolen overgeleverd. In diverse Afrikaanse culturen drukken verhalen, muziek, dans, gezegden en ook tekens morele kwaliteiten en gewenst ethisch gedrag uit.

De Akan cultuur staat bekend om haar vele wijze spreuken. In de vorm van symbolen (*adinkra*) decoreren ze ook stoffen. Welke *adinkra*-symbolen voor het rechtvaardig samenleven en het helpen van anderen herken jij?

MAS, Antwerpen – MAS.0520

Boa Me Na Me Mmoa Wo
Help mij en laat mij jou helpen.

Woforo dua pa a, na yepia wo
Als je in een goede boom klimt, krijg je een duwtje.

Leviathan: een sociaal contract als bescherming

Reproductie van de frontispice: Thomas Hobbes, Leviathan, 1651
Recente uitgave C.B. Macpherson

Volgens de filosoof Thomas Hobbes streven mensen fundamenteel naar zelf-behoud. De mens doet enkel goed uit eigenbelang en om zichzelf te redden. In het Latijn: *'Homo homini lupus'*, 'De mens is een wolf voor de mens'.

We staan aan de staat rechten af om ons te beschermen tegen chaos en agressie. Hobbes gebruikt als symbool het lichaam van de kolos Leviathan, dat uit alle leden van de gemeenschap bestaat. Anderen helpen wordt een door de staat opgelegde verplichting, maar biedt ook zekerheid.

Pijp met vrijmetselaarssymbolen en de leuze 'Liberté, Égalité, Fraternité'

Jean-Baptiste Nihoul

Nimy, 1875-1907
Pijpaarde

Fraternité – broederlijkheid – betekent voor vrijmetselaars de zorg voor elkaar, met daarbij ook wederzijdse hulp. Het truweel, metselaarsgereedschap, symboliseert het 'cement' van de broederliefde en de harmonie in de gemeenschap. De vrijmetselaarsbeweging ontstond in de 18de eeuw vanuit het streven om vrij te kunnen denken.

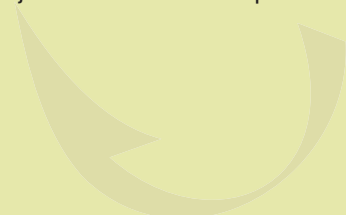
MAS, Antwerpen - AF.01670

Grafische voorstelling van het sabbatjaar voor het land: sjmitta (Leviticus 25:2-7)

De rustdag voor mens én dier is een van de 613 joodse geboden en verboden. Ook de natuur heeft nood aan een rustjaar: de *sjmitta*, Hebreeuws voor 'loslaten'. Na zes jaar bewerking wordt in het zevende jaar niets geplant om uitputting van de aarde te voorkomen. Als er toch vruchten groeien, zijn die voor iedereen, ook voor wie geen land bezit (de *anawim* of armen). En in het derde en zesde jaar van de cyclus gaat een tiende van de opbrengst naar de armen.

Rechten grafiek onbekend

Vraag:
Maakt het uit op welke inspiratiebron
je steunt om anderen te helpen?

Grafische voorstelling van
het sabbatjaar voor het land: sjmitta

“Quotes

Quotes of citaten zijn van alle tijden. Je ziet ze op gebouwen en gedenkstenen, op posters en in sociale media. Ze willen mensen inspireren, aan het denken zetten, doen handelen. Lees hier een selectie uit verschillende tijden en visies.

“ De aarde is een levend organisme waar de mens niet boven staat maar waar hij deel van uitmaakt. Dieren en planten zijn medebewoners die door ons toedoen lijden.

Bruno Latour

“ Zolang...
Zolang er nog vrouwen huilen, zal ik strijden.
Zolang er nog kinderen honger lijden, zal ik strijden.
Zolang er nog mannen naar de gevangenis gaan, erin en eruit, erin en eruit, zal ik strijden.
Zolang er nog één verslaafde is, zolang er nog één meisje verloren op straat loopt, zal ik strijden.

...

William Booth, Leger des Heils

“ Neminem laede, imo omnes quantum potes juva.
(Doe niemand kwaad, maar help daarentegen een ieder zoveel je kunt)

Arthur Schopenhauer

“ Vreugde, niet medelijden, maakt een vriend.

Friedrich Nietzsche

“ Ubuntu: Een mens moet een goed mens worden om mens te zijn

Zoeloe gezegde

“ Heb je naaste lief als jezelf.

Leviticus 19:18

“ Men moet nooit een ander aandoen, wat men voor zichzelf als kwetsend ziet. Dat is de kern van de regel van alle rechtschapenheid (Dharma).

Mahabharata, XIII.59

“ Compassion, of mededogen, is het vermogen om het lijden van anderen te herkennen, ermee mee te voelen, en een oprechte wens te hebben om dat lijden te verlichten. Het gaat verder dan empathie, omdat het niet alleen draait om het begrijpen of delen van de gevoelens van een ander, maar ook om de actieve motivatie om te helpen.

ChatGPT

“ Men moet alle schepselen in de wereld behandelen zoals men zelf behandeld wil worden.

Mahavira, Sutra Kritanga

“ Beantwoordt de roep van de behoeftige, houdt u aan de heiligheid van uw belofte. ... Wees een thuis voor de vreemdeling, een balsem voor de lijdende, een toevlucht voor de vluchteling. Wees het oog voor de blinde en een lichtbaken voor de dwalende.

Gleanings of the writings of Baha'u'llah: 130

“ Als je iets uit barmhartigheid geeft, laat dan je linkerhand niet weten wat je rechterhand doet. Zo blijft je gift in het verborgene, en jullie Vader, die in het verborgene ziet, zal je ervoor belonen.

Mattheüs 6: 3-4

“ Hij die eet tot hij gevuld is terwijl zijn buur naast hem honger heeft, is geen gelovige

Sahih al-Bukhari

“ Ik ben me altijd meer verwant blijven voelen met de pechvogels dan met de winnaars. Veel van mijn liedjes zijn geschreven vanuit een gevoel van compassie.

Guido Belcanto

Verklaringen van de rechten...

van de mens, dier, planeet

De rechten en plichten in westerse samenlevingen zijn de jongste eeuwen gaandeweg gefundeerd op internationale afspraken en verklaringen. Deze 'universele' verklaringen zijn zo genoemd omdat ze in principe voor iedereen moeten gelden. Op dat universele aspect is gaandeweg kritiek gekomen wegens te westers opgesteld en opgelegd.

Aanvankelijk beperkt tot burgerrechten voor 'burgers', ontstonden intussen internationale overeenkomsten over materiële, fysieke en geestelijke zorg voor álle mensen, maar ook voor dieren en de leefomgeving. Steeds meer zijn in die overeenkomsten de normen en waarden van diverse culturen aanwezig.

Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDG): bouwstenen voor ontwikkeling

Universele Verklaring voor de Rechten van Moeder Aarde

Wij, volken en landen van de aarde:
We erkennen dat we allemaal deel
zijn van Moeder Aarde, een
ondeelbare, levende gemeenschap
van onderling verbonden en
onderling afhankelijke wezens met
een gemeenschappelijk lot;

ARTIKEL 3:

Ieder mens is verantwoordelijk
voor het respectvol behandelen en
in harmonie leven met de Aarde.

ARTIKEL 7:

De rechten van ieder wezen worden
beperkt door de rechten van andere
wezens en ieder conflict tussen hun
rechten moet worden opgelost op een
manier die de integriteit, balans en
gezondheid van Moeder Aarde
handhaaft.

Déclaration Universelle des Droits de la Terre Mère

Nous, peuples et nations de la Terre :
Considérant que nous faisons tous
partie de la Terre Mère, communauté
de vie indivisible composée d'êtres
interdépendants et intimement liés
entre eux par un destin commun ;

ARTICLE 3:

Chaque être est défini par ses
relations comme élément constitutif
de la Terre Mère.

ARTICLE 7:

Les droits de chaque être sont
limités par ceux des autres êtres, et
tout conflit entre leurs droits
respectifs doit être résolu d'une
façon qui préserve l'intégrité,
l'équilibre et la santé de la Terre
Mère.

Universal Declaration of the Rights of Mother Earth

We, the peoples and nations of Earth:
considering that we are all part of
Mother Earth, an indivisible, living
community of interrelated and
interdependent beings with a common
destiny;

ARTICLE 3:

Each being is defined by its
relationships as an integral part of
Mother Earth.

ARTICLE 7:

The rights of each being are limited
by the rights of other beings and any
conflict between their rights must be
resolved in a way that maintains the
integrity, balance and health of
Mother Earth.

Bolivia / Bolivie

2010

Kenia

1981

Verenigde Naties / Nations Unies / United Nations

1948

Frankrijk / France

1793

Verklaringen van de rechten...
van de mens, dier, planeet volgen elkaar op

Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDG): bouwstenen voor ontwikkeling

In 2015 keuren de Verenigde Naties 17 duurzame ontwikkelingsdoelstellingen goed. Alle leden engageren zich om armoede te beëindigen, gezondheid en welzijn te realiseren, ongelijkheid weg te werken, het klimaat te beschermen, ... Ze dienen als referentiekader voor organisaties om hun acties op af te stemmen.

Charles Darwin, *The descent of man*, 1871

Darwin beschrijft wat wij nu empathie of altruïsme zouden noemen als het helpen van mensen én van andere dieren in nood, binnen de soort en over de soorten heen. Die zorg voor andere voelende wezens is er, ondanks de natuurlijke neiging om individueel te overleven.

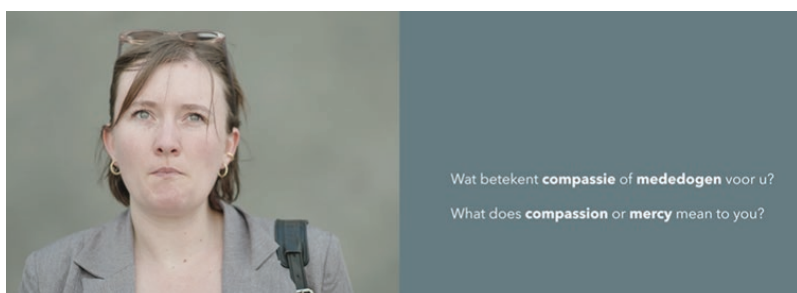
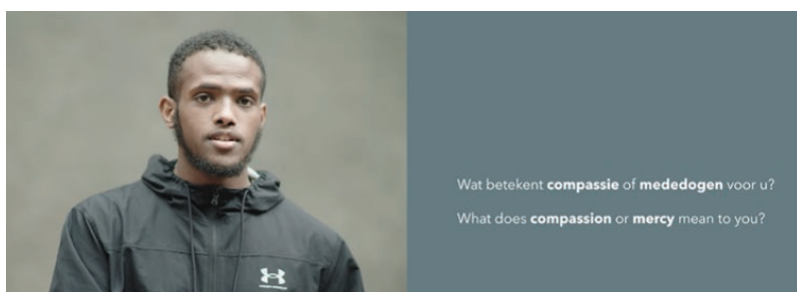
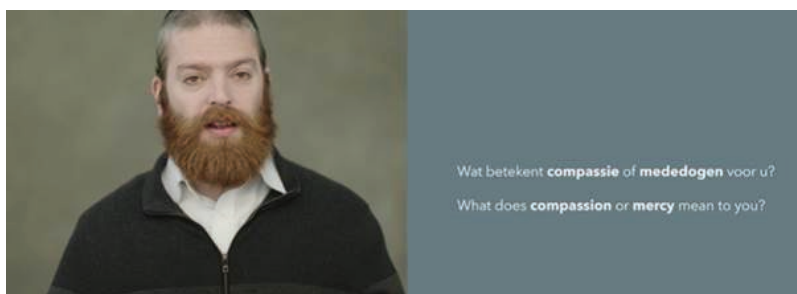
Uitgave e-book, 2018. Illustratie: David Revoy

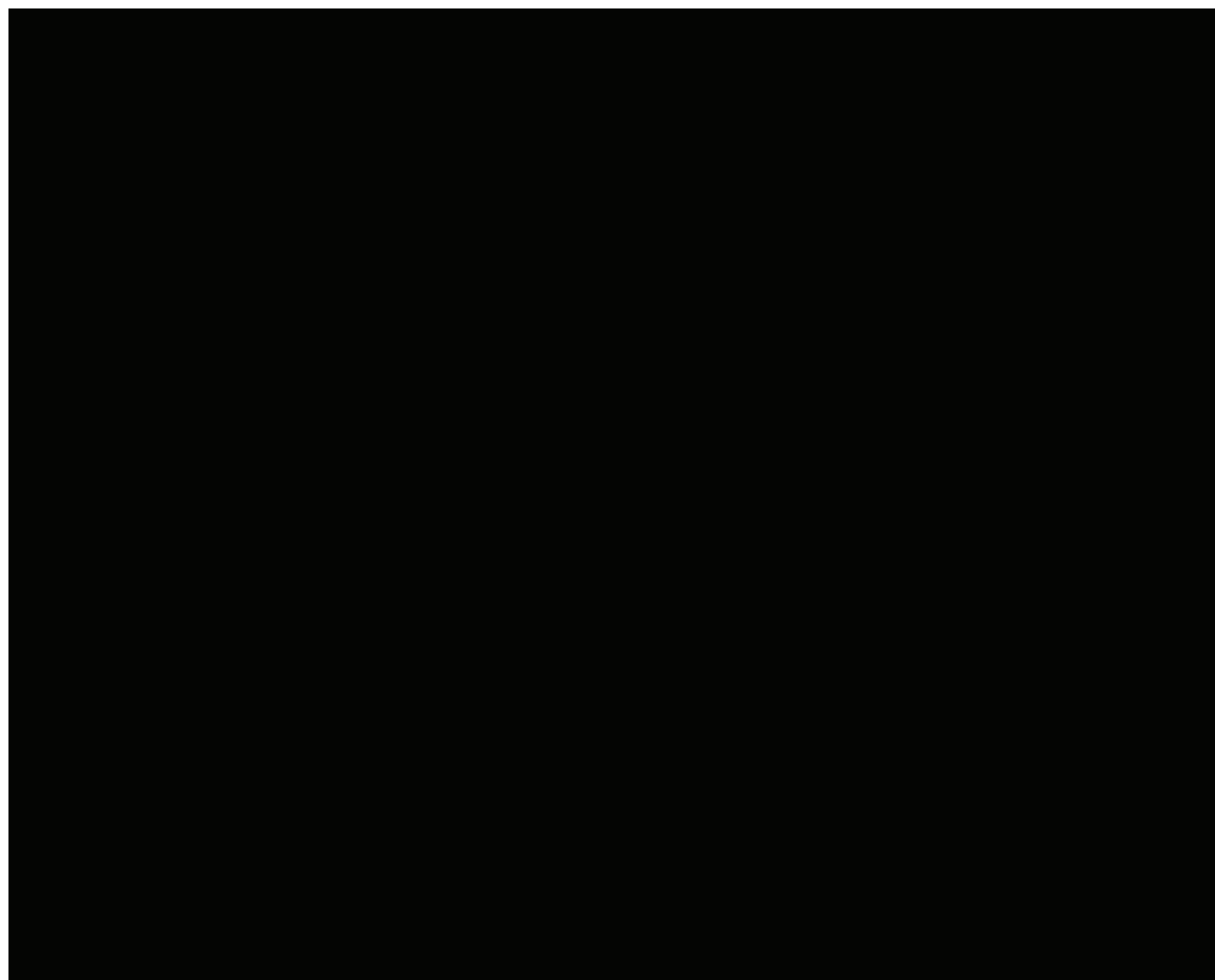
Straatinterviews

Fotografe Lieve Blancquaert stelde mensen in Antwerpen vragen over *compassion*. Hoe kijken ze ernaar? Wat hopen ze te bereiken? Wie en welke ideeën inspireren hen tot mededogen?

Lieve Blancquaert
Antwerpen, 2024

Leerlingen van het 6de jaar Toerisme van het GO! Koninklijk Atheneum Antwerpen hebben onder begeleiding van beeldend kunstenaar Luca Aussems een jaar gewerkt aan een artistiek project rond het thema *Compassion*. Het resultaat is een installatie die de diverse interpretaties van de jongeren samenbrengt. Ze draagt een boodschap van medeleven en solidariteit uit.

Dit is een project in het kader van Athena-Syntax.

Mantel der liefde

Architectuur kent vele vormen. Dakloze mensen en mensen op de vlucht vinden vaak onderdak in tentenkampen. De fragiele constructie weerspiegelt de kwetsbaarheid van mensen in nood.

De 'Mantel der Liefde' symboliseert barmhartigheid, bescherming en warmte en wederzijdse dankbaarheid.

Into the landscape

Hier komen krachten samen om hoop en troost te bieden aan wie het nodig heeft. Grote sokkels in de vorm van schoenen dragen acrobatische, dansende figuren. Hun schaduwen op de achtergrond weerspiegelen onze gedeelde droom van een betere, meer menselijke wereld.

Geen genoeg met kruimels

Deze installatie maakt duidelijk hoe ongelijk de middelen over de wereld zijn verdeeld. Ze toont hoe voedselverspilling en armoede hand in hand gaan en welke gevolgen dit heeft voor zowel mensen als dieren. Het werk daagt je uit om na te denken over compassie en over hoe we op een verantwoorde manier met onze planeet kunnen omgaan.

Het MAS dankt alle partners en collega's die meewerkten aan de tentoonstelling.

In samenwerking met het hele MAS-team, met de stagiaires, vrijwilligers en gidsen van het MAS, met de dienst Behoud en Beheer Musea Antwerpen, de dienst Ondernemen en Stadsmarketing en met GOM en Securitas. Onder leiding van directeur Lies Buyse.

CONCEPT & REALISATIE

CURATOR	Vera De Boeck
PUBLIEKSWERKING	Laur Dillen - Madelon Gilaude - Tammy Wille
COMMUNICATIE	Claire Verstraeten - Marc Grenné - Jeroen Lagrou
PRODUCTIE	Annemie Schelfhout - Natalie Wagemans - Sandra Lintermans - Tom Van Ghent
COLLECTIEBEHEER	Femke Gherardts - Liselotte Bertels
TECHNIEKEN	Wim Audiens
ZAKELIJK BEHEER	Frank Wouters

SCENOGRAPHIE & UITVOERING

SCENOGRAPHIE	mimesis.architecten
UITVOERING	Aorta+ - mimesis.atelier
LICHTONTWERP	Chris Pype, Licht
GRAFISCHE VORMGEVING	mimesis.architecten
DRUKWERK	mimesis.architecten - Samsuffit
SOCCLAGE	Etoile Mecanique
EINDREDACTIE	Patrick De Rynck
VERTALINGEN	Oneliner
HARDWARE	Play
MULTIMEDIA	Shtick - Sonart - Tom Van Ghent - Tourio
TRANSPORT	HIZKIA Belgium

RESTAURATIES

Behoud en Beheer Musea Antwerpen
CoConservation.be
Eefke Boezen - Universiteit Antwerpen
Giovanna Tamà
DIVA museum
Joost Caen - Ars Lucis Collection
MoMu Antwerpen
Noortje Cools
Stefanie Bauvois - Atelier Bauvois
Warner Berckmans
We Conserve

SCHENKERS

Ahmed Azzouz
Asha Bhandari Golcha
BAPS Shri Swaminarayan Mandir, Antwerpen
Gurudwara guru Har Rai Sahib ji, Deurne
vzw Ignatiaanse Scholen Antwerpen (vzw IgnAS)
Ezri Arnouts en Redfox
Hatzoloh Antwerpen

BRUIKLEENGEVERS

Belgisch instituut voor hogere Chinese studiën, Brussel
Broeders Alexianen in België vzw, Boechout
Centrum voor Academische en Vrijzinnige Archieven (CAVA), Brussel
Collectie Mu.ZEE, Oostende
Collectie Huybrechs, Antwerpen
Collectie Finkelstein, Antwerpen
Collectie Lejo J. B. Schenk
Collectie Wereldmuseum Nederland
Frans Hals Museum, Haarlem
Grand Curtius, Liège
ISelf Collection
KBC Bank NV, Museum Snijders&Rockoxhuis, Antwerpen
Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, Brussel
Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België, Brussel
Koninklijk Museum voor Midden-Afrika, Tervuren
Koninklijk Museum voor Schone Kunsten, Antwerpen
Koninklijke Vereniging voor Joodse Weldadigheid
Kunsthau Zürich, Gottfried Keller-Stiftung, Bundesamt für Kultur, Bern
Leger des Heils, Antwerpen
Maagdenhuis, Antwerpen
Mercy Ships Belgium
Museum Brugge
Museum Hof van Busleyden, Mechelen
Museum M Leuven
Museum Mayer van den Bergh, Antwerpen
Museum Turnhout
Protestantse Cultuurkring Antwerpen vzw, Antwerpen
Rijksmuseum, Amsterdam
Roemeens Orthodoxe Parochie van de Geboorte van de Moeder Gods, Antwerpen
Rusbroecgenootschap, Antwerpen
Sint-Jacobskerk, Antwerpen
STAM-Stadsmuseum, Gent
Stormkop, Antwerpen
Studio Ai Weiwei, Berlin
Studio Khaled Barakeh, Berlin
Synagoge van de Portugese Ritus "Beth Moshe", Antwerpen
Tibetaans Instituut vzw, Schoten
Vincentiusgroep Sint-Paulus, Antwerpen

en diverse privé bruikleengevers

BIJZONDERE DANK AAN

De kunstenaars die nieuw werk maakten:

Lieve Blancquaert, Dema One, Annita Smit en Stephan Vanfleteren;

De personen die hebben bijgedragen aan de film van Lieve Blancquaert;

De personen die hebben bijgedragen aan de audio- en animatiefragmenten;

De organisaties die hebben bijgedragen aan het kunstwerk van Annita Smit;

Het Koninklijk Atheneum Antwerpen en Luca Aussems;

UCSIA voor hun lezingenprogramma;

Voor hun bemiddeling en expertise:

Ahmed Azzouz, Asha Bhandari Golcha, Tatiana Czekalska & Leszek Golec,

Dov Friedman, Dr. Lawrence Sereboe en Opokua Ofori-Anyinam,

Trees Candaele, Oscar Pfeffermann, Anmol Kaur, Harpreet Kaur,

Harpreet Singh, Santokh Singh, Leo Vereecken.

Wij hebben ernaar gestreefd alle rechthebbenden te contacteren. Wie alsnog meent rechthebbende te zijn van reproducties wordt verzocht contact op te nemen via mas@antwerpen.be.

De rechten van alle afbeeldingen berusten bij het MAS | Museum aan de Stroom, behalve:

Cover: Kunsthaus Zürich, Gottfried Keller-Stiftung, Bundesamt für Kultur, Bern;

8: Stephan Vanfleteren; 10: Envato Elements; 26-27: Ai Weiwei Studio;

33: Meek & National Gallery of Australia; 36: Wereldmuseum Rotterdam, Nederland;

38: Collectie Maagdenhuis, Antwerpen; 48: Ruben L. Oppenheimer;

51: Wereldmuseum, Nederland; 54: Kadoc, Leuven; 55: Reuters, Benoit Tessier;

56: Collectie Maagdenhuis; 75: David Katchiunga; 78: Frans Hals Museum, Haarlem;

81: Aids Health Care, Los Angeles - Bhagat Singh - Sikhi Art; 82: C.B. Macpherson.

Vlaanderen
verbeelding werkt

**Port of
Antwerp
Bruges**